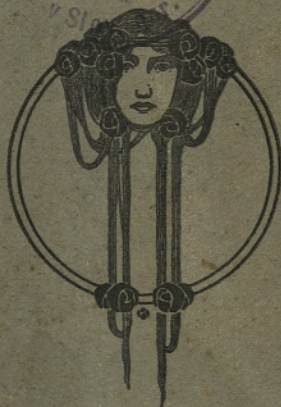

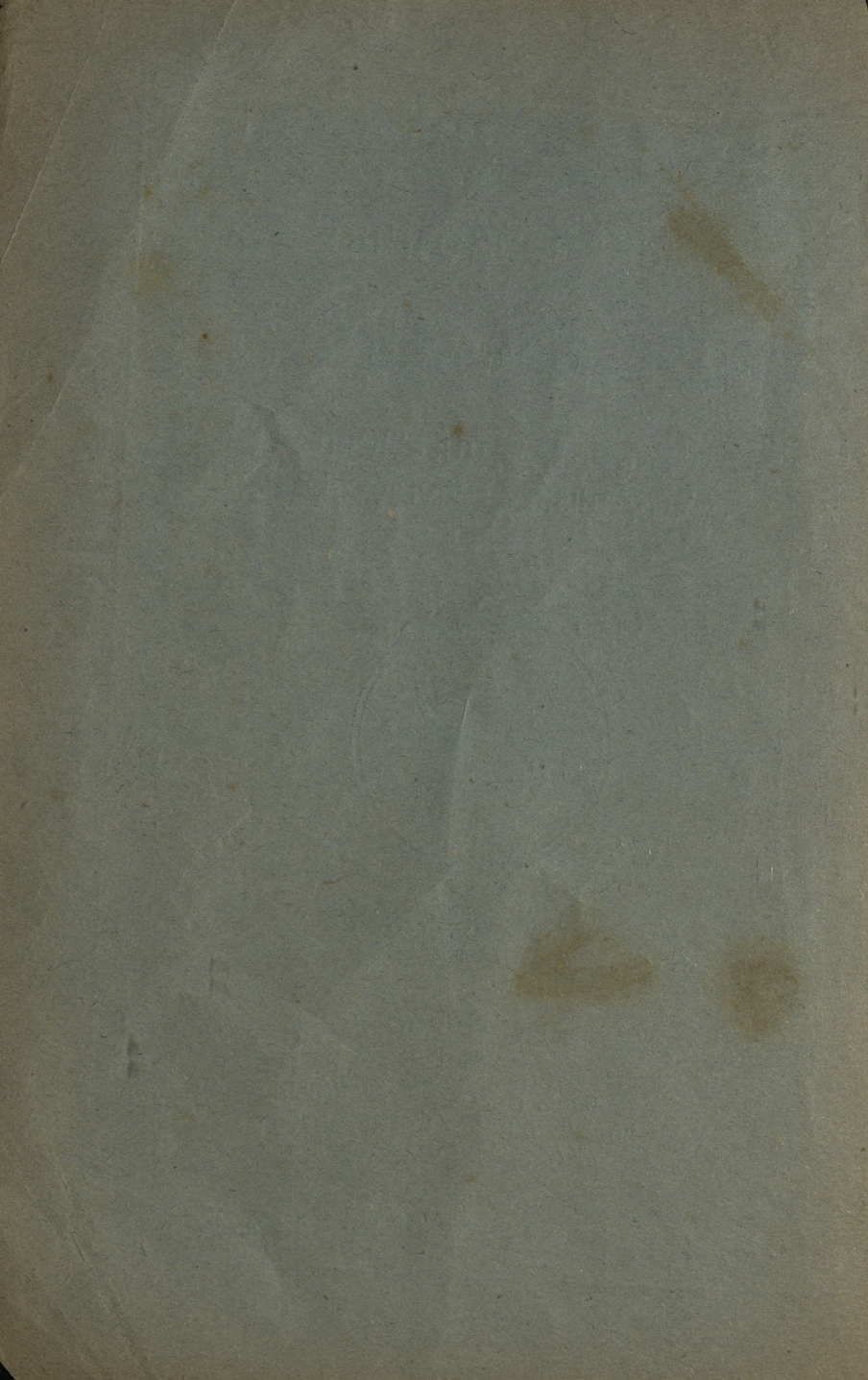
== JANKO OSOJNIK: ==
RIBIČEV JURKA

ČRTICE IZ ŠTAJERSKEGA
OBRTNIŠKEGA ŽIVLJENJA.

== CENA 1 K. ==

MARIBOR, 1911. — ZALOŽIL „MARI-
BORSKI SOKOL“. — NĀTISNIL DRA-
— GOTIN HRIBAR V LJUBLJANI. —

Dr. FRANC JURTELA
ODVETNIK
V PTUJI.

JANKO OSOJNIK:

RIBIČEV JURKA.

ČRTICE IZ ŠTAJERSKEGA OBRTNIŠKEGA
ŽIVLJENJA.

LJUBLJANA, 1911.

SAMOZALOŽBA. — TISK DRAGOTINA HRIBARJA.

Ribičev Jurka.

1. Juri Ribič prvič v Sokolu.

Dne 6. listopada 1909 se je javil v mariborski šolski telovadnici nov član, krepek ključavničarski pomočnik. Brat Marold ga je predstavil kot svojega tovariša Jurija Ribiča.

Ob konju sloneč je opazoval novi član živahno gibanje krog telovadnega orodja in tekanje po dvorani, nasmehnil se včasih, kadar sta se spopadla v borbi kaka telovadca ali če je izpodletela temu ali onemu pretežka vaja na drogu, ter se pogovarjal z nekaterimi novimi znanci, ki so mu prihajali stiskati roke.

Načelnikovo ostro povelje »Orodje v stran! Nastop v vrste!« je dalo dvorani mahoma drugo lice. Štirideset do petdeset rok je odrivalo in pospravljalo razstavljene telovadne priprave in telovadci so nastopili v treh redih.

»Bratje, predstavljam vam novega telovadca,« zakliče načelnik in pomigne vzadi ob konju stoječemu novemu članu, naj stopi k njemu pred vrste.

»Kako ti je ime?

»Georg Ribič.«

»Georg Ribič? ponovi načelnik, naglašajoč in povdarjajoč s prijaznim nasmehom ime »Georg.« Obrnivši se k nam v vrstah pa reče:

»Pozdravljam brata Jurija Ribiča. Na zdar!«

Telovadci smo stali še vedno v pozoru in se vsled tega nismo smeli ne gibati ne smejati, dasiravno je menda vsakega nekoliko zasrbelo. Moj sosed pa me je vendar sunil z laktom, ko smo zaklicali novemu bratu Georgu »na zdar!«

»Ali si že kje telovadil?« vpraša načelnik Ribiča.

»V mariborskem in graškem Turnvereinu.«

»V Turnvereinu?«

Dregnil sem soseda, da ga opozorim na Ribičev odgovor in načelnikovo začudenje, obenem pa da mu vrnem prejšnji sunek. Iz Turnvereina še do tega časa ni bil prestopil nobeden telovadec k Sokolu.

Ribič je čutil, da hoče načelnik še nekaj vedeti in da mu je treba nekoliko pojasniti svoj prestop, zato je dodal:

»Pregovorili so me nemški tovariši. Za Sokola sem vedel, pa nisem mogel priti k vam, ker sem nazadnje zares mislil, da sem tudi jaz Nmec.«

»In zdaj želiš telovaditi pri Sokolu? V Sokola ne sprejemamo Nemcev.«

»Nisem Nmec.«

»Kako dolgo si telovadil v Turnvereinu?«

Nad dve leti, odkar sem se bil izučil.«

»In boš hodil sedaj redno in pridno v Sokola?«

»Bom.«

»Na zdar!« je zagrmelo po telovadnici. Nas vse je ovladalo veselje nad izgubljenim, a zopet rešenim Slovencem.

»Stopi za danes v drugo vrsto!« mu naroči načelnik.

— Odslej telovadi brat Ribič z nami.

Le malokdaj se mu še zapleta jezik, kadar govori slovenski, nemško krstno ime pa se mu ne zareka več kakor takrat, ko je prišel med nas.

Življenje Jurija Ribiča je preprosto, pa vendar je nas, njegove prijatelje in tovariše, zelo zanimalo.

2. Jurkov dom.

V Turškem vrhu blizu Zavrča v Halozah je Jurka doma. Do petnajstega leta je pasel čredo lepih pingavskih krav pod goricami, ki so last graške (štajerske) šparkase. Ta hranilnica ima po Halozah precej lepih posestev in Jurkov oče, daleč na okrog znan pevec in muzikant Ribičev Jožek, je šparkasin viničar. Jurka je bil izmed sedmih otrok tretji, imel je namreč dve starejši sestri in štiri mlajše bratce.

Da so gorice last nemške gospode, je že vedel Jurka, vendar pa je menil, da pase živino svojemu očetu in da je dobrava pod goricami Ribičeva. Jurkove orgljice so donele po ozki grabi zaran, predno je bežal v šolo, popoldne pa je že zopet odmeval njegov kličoči glasek, nazmes pa je prepeval in se pogovarjal z živino kakor če bi imel trumo tovarišev krog sebe. Kadar so se raztepli stariši in sestri na delo, je imel krog sebe svoje bratce.

Nekoč pa je prišel bradati gospod oskrbnik Brand, ki je bival v gospodski zidnici na vrhu, z dvema neznanima gospodoma k Jurku v dobrovo na pašo. Nemški so se razgovarjali gospoda, a Jurka je dobro slutil in čutil, da prodaja gospod oskrbnik njegove tri lepe vole. Naših volov pa že ne! si je mislil Jurka, ko mu je dopovedal oskrbnik, naj lepo osnaži in pogladi vole, ker pojdejo jutri v Ptuj . . . Dve desetici je dobil, a dal ju je zvečer materi, prignavši živino v hleve.

Dve solzi sta se udrli Jurku po licu, ko je slišal, da volov zares ne bode več pasel in da tudi ostala živina ni njegova, temveč one gospode v Gradcu, ki prihajajo včasih v kočijah sem v Haloze in popivajo pri gospodu Brandu. »Mi Ribičevi nimamo nič, mi smo siromaki, ljubi Jurka, siromaki smo!«

Jurku se je razsvetilo v glavi. Da bi bil siromak, tega si dvanajstletni pastirček še ni bil domislil, ker se mu ni godilo huje ko ostalim dečkom po Turškem vrhu. Dobrave in živine pa mu je bilo žal. Oče je torej siromak, vsi smo siromaki, pravijo mati, ki moramo skrbeti, da se nekako preživimo po milosti gospoda Branda . . . Nekaj ga je takrat zbolelo.

Več dni je hodil Jurka zatopljen preko vrhov v šolo in nemo opazoval razposajene tovariše. »Vsi smo viničarski dečki, a onih menda ne boli prav nič zavešt, da so ubožci kakor jaz. Pa saj nimajo nikjer tako lepih mladih vrb ob potoku kakor v Ribičevi dobravi, nikjer toliko lepe živine . . .«

Orgljice si je nekam založil. Ni jih niti pogrešal. Ljudje so morebiti opazili, da je umolknil doli v dobravi tisti Ribičev Jurka, ki ga je bilo poprej povsod vse polno.

Jurka pa je poležaval doli ob potoku. Tupatam je zval živinico, nemirno rdečo jelenko, prekasto lišo, brezrožno štulo, rjavkasto gnjedo, sivkastega junca plavca. Gnjeda se je pripasla do njega in Jurka se je iztegnil ter jo pogladil po čelini. Gnjedo je imel rad. Oblizala mu je roko, povohnila mu lice in Jurkova ročica je segla za predpasnik ter porinila gnjedi kruhovo skorjico: »Ti si moja kravička, gnjeda«.

Za nekaj dni pa je Jurka menda že zopet pozabil na ridžeka in njegova tovariša, pozabil, da je siromak

v dobri. Jel se je glasiti, piskati, prepevati. Nekoliko pa se je bil vendar izpremenil. Ko mu je dovolil v jeseni gospod Brand, da si sme odnesti koš kostanjev domu, mu ni poljubil roke, temveč je rekel samo „Bog plati!“ Mislil pa si je: »Saj sem si jih zaslužil, ko sem jih pobiral teden dni,« In ko so se iste jeseni zopet pripeljali ptujski gospodje, ki so vselej tako hripavo prepevali čudne pesmi v gosposki zidnici, takrat ni prišel Jurka gledat in poslušat v kuhinjo, temveč je hodil med bukovjem, prinesel si grablje ter nagrnil štiri velike kupe rumenega listja.

3. Na velikonočni pondeljek 1903.

Poldrugo leto je še hodil Jurka v šolo. Ni bil ravno med najboljšimi, toda naučil se je vendar toliko, da so se mu čudili stariši.

Na pomlad pa je postal Jurka že težak; pomagal je v gorici pri obeh kopeh, rezal je in trebil in stari Ribič se je večkrat hvalil, da bo iz Jurka še možak. Čez nekaj let pojde Jurka lahko z njim na Hrvatsko mlatit in zaslužka bo enkrat več ko dozdej.

Nenadoma pa se je vse preobrnilo.

Na velikonočni pondeljek popoldne se je zbralo ob kapeli nad Ribičevimi dokaj ljudi. Deca so se preganjali po lazeh, dekleta so pela in se smejala bogve čemu, fantje pa so streljali iz topičev in pištol. Tudi Jurka se je poskušal v tej umetnosti in nabijal s papirjem in smodnikom velik ključ, ki ga je prižigal ob luknjici. Pokalo je tudi njemu kakor iz pištote. Več starejših žensk, med njimi Ribičevka, je sedelo za dekleti s hrbti proti kapeli, odkoder se je odbijala solnčna toplota že precej močno.

»Glejte, tam pa leze Brezovkin Hanzek!« opozori neko dekle na fanta v zeleni obleki in gornještajerskem klobuku, ki je stopal navkreber iz dobrove.

»Johan, Johan moraš reči!« popravi soseda. Glasno so se zahehetale vse kakor če bi bila povedala deklina bogvekaj smešnega. Toda vsem je bilo znano, kako je bil pisal Brezovkin Hanzek, ki je v Mariboru kletarski delavec pri vinskem veletržcu Pramerju, za novo leto svoji materi, stari Brezovki. Tista razglednica je šla po vsem vrhu iz roke v roko in dekleta so znala na pamet njeno nemško vsebino: »Fil Ksunthajt vinčt inen cum Najnjor ir Johan Wreß.«

Predno je dospel njihov mariborski rojak Johan do kapele, mu je prihitel visoki dekliški smeh najmanj dvajsetkrat naproti. Slutil je, da se smejejo njemu, a nič ga ni žalilo, saj je poznal svoje Haložane, ki so kaj radi veseli.

»Veseli vuzem, Johan!« ga pozdravi ena izmed deklet.

»Serbus! serbus!« odgovori Hanzek, namežikne z očmi in privzdigne svoj zeleni klobuk. Zasmejala se je seveda zopet vse povprek.

»Pa si brž zares postal Nemeč, odkar hodiš po po svetu, da nam voščiš namesto veselega vuzma »veseli serbus«, ga nagovori mlada žena poleg Ribičevke.

Hanzek pa se ni dal ugnati. Obstal je, prikimal in se nasmejalo: »Čakaj, Micika, tebi sem prinesel pisanko in serbus,« ter potegnil veliko rdečo pisanko iz žepa. Jajce je imelo pokrov in Hanzek je začel deliti sladkorčke.

»Kako pa se ti kaj godi v Mariboru?« vpraša ga Ribičevka.

»E kaj, saj mi ničesa ne manjka. Dela vedno zadosti in zaslužka tudi nekaj. Jutri zaran že zopet grem.«

»Pa bi ne vzel našega Jurka s seboj?« vpraša zopet nagajiva Ribičevka, zroč na svojega sina, ki je ravno držal svojo posmojeno roko Hanzeku čakaje sladkega daru.

»To je vaš Jurka? Glej ga, pa je zrastel. Zakaj pa ne?! Bogme, prav je, da ste me spomnili. Še naročili so mi v Mariboru, naj pripeljem enega pridnega dečka.«

»Kdo ti je naročil?«

»Ključavničar Zorec, ki ima zraven naših kleti hišo in delavnico. Pa res, vaš Jurka bi bil dober tam. Koliko si star?«

»Petnajst let bom ob Jurjevem.«

»In bi šel v uk?«

Jurka ni rekel nič, samo mignil je z ramo. Mati Ribičevka je začutila, da ta pogovor ni nikaka šala več in je odgovorila zanj:

»Seveda bi šel. Čakaj Hanzek! Veš kaj, pridi zvečer malo k nam, če utegneš.

Dobro, pa pridem. Le premislite si tačas! Jurka, ti pa glej, da si postaneva mejaša tam gori v Mariboru!«

Jurka je stal ob kapeli za materjo ves rdeč.

Hanzek je že odhajal proti domači koči. Dekletom pa se je zopet zahotelo smeha in ona Micika ga še ogovori:

»Če bi nam za novo leto zopet kaj pisal, potem pa le podpiši zopet tistega Johana Wreša, kakor lani! Mi bomo že vedeli, kdo nam piše!«

»Aha! Tisti karti se smejete! Saj sem vedel, da vam ugodim, če se pošalim z vami nemški. Drugokrat pa pošljem tebi, Micika, nemško pismo, kadar te bom snubil.«

»Jej, jej, ne smeš pozabiti!«

»Za pisanko pa Bog plati! Srečno Hanzek!«

»Srečno! srečno!«

Ko je bil že daleč, je slišal še za seboj smeh in pozdrav »serbus!« A Hanzek jim ni štel v zlo.

Dekleta so se spravila sedaj nad Jurka.

»Ti pojdeš torej z gospodom Johanom v Maribor? Gotovo boš nas drugo leto tudi pozdravljal s tistim mariborskim serbusom!«

»Če pa te ne bo domu, lahko napišeš »Šenen grus von Georg Ribič!« je dostavila neka druga.

Vsi so se zasmeli, tudi Jurka in mati Ribičevka, Brezovkin Hanzek pa se je obrnil gori na vrhu. Morebiti je menil, da velja krohot še vedno njemu.

4. Jurka pojde v mesto.

Jurka popoldne ni več streljal iz svojega ključa. Zmislil si je, da je čas polaganja in je odhitel navzdol v hlev. Bilo bi mu neprijetno ob kapeli, če bi se še dolgo norčevali iz njega.

V Maribor da bi šel v uk? Ključavničar bi bil rad, gotovo. Svojih Haloz pa ne bo mogel zapustiti lahkega srca, dasiravno bi mu bilo morebiti boljše tam nego doma.

Na nizkem hlevjem pragu sede je premišljal Jurka, kaj je povedal Brezovkin Hanzek. Hanzek je baje samo hlapec, a vendar se hvali, kako da je zadovoljen.

»Kadar bi prišel jaz ob praznikih domu, bi bil tudi nekoliko gosposki človek, ključavničar ... Ogleдал

bi si domačo hišico, pozdravil se lepo s sestrama, brati in stariši; »jaz bi bil doma vedno samo Jurka, »Ribičev Jurka«, a ne »Georg« . . . Če bi me zaneslo bogvekam po svetu, pisal bi domu vselej samo slovenski, saj sem Slovenec . . .«

Jurka se je spominjal, kako je pripovedovala pred štirimi leti gospodična Tončika, mlada učiteljica v tretjem razredu, da so skoro vsi prebivalci po naših mestih in trgih slovenskega pokolenja, toda da so odpadli od domačega ljudstva in da ne marajo niti govoriti več slovenski. Žalostno je, da so ti ljudje tako strašno nespametni, ker menijo, da je samo to lepo, kar je nemškega in da mora biti vse nemško, kar je boljšega. Nekdaj je bilo res precej gospode po naših krajih nemške, dandanes pa ni več tako. Kdor hodi dandanes v šole ali pa si najde kot rokodelec ali trgovec v mestu kruha, bi moral ostati ravno takšen slovenski človek, kakoršni so drugi, ki so ostali doma na vasi. — Gospodična Tončika je govorila tako lepo in vsi smo jo imeli radi, ker je rekla, da je tudi ona Slovenka in da ostane vedno Slovenka.

* * *

Brezovkin Hanzek je prišel že pred mrakom k Ribičevim. Ko je vstopil, je pokrival beli prt staro, črvojedno mizo. Ribičevka je postregla gostu z velikonočnim presmecem, mesnine pa že ni bilo več; Ribič je prinesel ročko vina. Otroci so utihnili po klopeh in postelji, Jurka pa je gledal radovedno in živo sem od peči in čakal, kdaj bodo začeli govoriti o njem.

»Ne vem, ali bo kaj iz tega«, začne stari Ribič, ki ga je žena že nagovarjala, naj pošlje sina v Mari-bor. »Jurka bo menda doma na boljšem, ker bo dober delavec.«

Jurka ne reče nič, tembolj pa vleče na uho, kaj bo zdaj.

Hanzek odrine ročko pred Ribiča in pravi: »Tisti ključavničar Zorec ima sedem pomočnikov in kakih osem učencev. Dosti dela je tam, pa mislim, da bi bil Jurka na dobrem mestu, če ga pošljete v uk.«

»Komu za božjo voljo pa delajo ključavnice, če je toliko ljudi v delavnici?« se začudi Jurkova sestra Lizika.

»E, saj ne delajo samih ključev. Ko bi videli, kake lepe železne peči kujejo tudi! Našemu gospodu Pramerju je postavil Zorec 80 metrov dolg plot okoli nove hiše, pa kakšen je! Cele rožice se vidijo na železnem plotu pozlačene. V Mariboru ni takih plotov, kakoršne imate tukaj po Turškem vrhu.«

Tega Ribičevki ni bilo treba pripovedovati, saj je hodila že večkrat v Maribor in na božjo pot na Gorico pri Sv. Petru. Lepo se ji je videlo vselej v Mariboru, celo drugače ko v Varaždinu ali v Ptujju. Imenitne hiše so tam in gospoda je tudi vsa drugačna. Sedaj ji je prišlo na misel, da bi nemara tudi njen sinko kdaj lahko prišel do časti in lepe hiše... morebiti bo tudi on kdaj bogat. Snažne ulice so v Mariboru.

»Take menda že niso, kakor pri nas spomladi in vselej«, se oglasi Jurka, vesel, da lahko tudi kaj pove.

»Na naš kraj je menda Bog pozabil,« meni Ribičevka. »Nič ni zaslužka, vino rodi drugim, nam je dal Bog samo blato in siromaštvo. Saj pravijo, da je Haložan pil vso noč, ko ga je Bog ustvaril, potem pa zamudil, ko je delil drugo jutro Bog dobrote ljudem. V jarku je ležal, ko so v božji hiši licitirali dobre reči in vse dobrote so si prilastili tačas drugi. Za dobre njive se je oglašil Hrvat, za lahko delo maš-

nik, za denar pa Nemeč, ki se je itak vsakokrat oglašil, kadar je prišlo kaj boljšega na vrsto. Zdaj še le se zbudi Haložan in se prestraši sluteč, da pride prepozno. V hiši pa ravno zakliče sv. Peter: »Kdo hoče blato?« in nihče se ne oglasi. Haložan pa razume zunaj: »Kdo hoče zlato?« in skoči proti vratom, da ga ne prehitijo kateri drugi. »Hier! hier!« se zadere, kolikor se more — saj v nebesih itak govorijo samo nemški. Seve, da je zazijal, ko mu je izročil sv. Peter blato namesto zlata in ko se mu je pogrozil Bog, sedeč na zlatem prestolu. Zato imamo Haložani do dandanes in na veke toliko blata in siromaštva, saj je po našem kraju mahnil Bog nazadnje s prazno vrečo.«

»Molči vendar s to neumnostjo!« ji prestriže Ribič gladko besedo, še le takrat, ko je Ribičevka dopovedala, kar je hotela. »Tako hudo pa ni.«

»Jožek, le pusti, saj veš, kako je. Otroku pa bi lahko privoščil nekaj boljšega. Če mu ne bo šlo, potem bo že primahal sam nazaj v Haloze.«

»Učenje je drago. Kje bi jemali, da bi plačevali za Jurkom, če sami nimamo ničesa?«

Tukaj je vedel zopet Brezovkin svetovati: »Mislim, da ni treba nič plačevati za njim, samo učiti bi se pač moral štiri leta. Bogatih starišev sin se izuči za tri leta, zato pa treba za njim plačevati.«

»Jurka bi se torej učil štiri leta?«

»Morebiti samo tri in pol, če bo priden. O tem se pogovorite z gospodom Zorcem. Jurka, ali bi šel z menoj?«

»Kar jutri ne more iti. Če se ne premisli drugače, potem bi pač prišel za kake tri tedne. Saj nima nič poštenega obutala, niti obleke.«

»Gospodu Zorecu torej povem, da pride Jurka začetkom majnika.«

»Tako da, okoli prvega majnika. Če pa dobijo prej kakega drugega dečka, nam pišite, da ne bomo zastonj hodili.«

Brezovkin je še nagnil dvakrat trikrat ročko in se jel poslavlјati. Tudi Jurki je ponudil roko, češ, da se odslej lahko pogostoma vidita. Hanzek mu bo ob nedeljah pokazal ves Maribor. Zaradi mojstra pa naj bodo brez skrbi, kajti gospod Zorec ne mara več drugih fantov v uk, ko slovenske. Sedaj ima v delavnici tudi tri mestne dečke, pa so baje vsi trije za nič: gospodiči bi radi bili in se potepali okrog po mestu, za delo jim pa ni.

Ko se je Hanzek odpravil, je gorela pri Ribičevih še dolgo luč. Deca so spali po klopeh in na peči, ostalim pa ni bilo do spanja. In še v pozni noči, ko so potihnili ukajoči fantje po vrheh, je molila stara Ribičevka rožni venec za srečo svojega najstarejšega sinka, ki se je premetaval po svojem priprostem ležišču v hlevu ter mislil, mislil na dom in Maribor.

5. Slovo.

Mojster Zorec je poslal kratko pismo. Jurka je razumel, dasiravno je bilo nemško in slabo pisano, da si mora preskrbeti krstni list, spričevalo, perila in obleke ter kmalu naznaniti, kdaj pride.

Dokaj skrbi je bilo s pripravami za odhod. Koncem aprila je polno dela povsod in nikogar ni pri hiši, ki bi utegnil hoditi v mesto kupovat, v župnišče in v šolo po spričevala. A vendar je šlo in Jurka je že javil, da se pripelje v nedeljo 3. majnika v Maribor.

Zadnje neprijetne poti se je Jurka najbolj bal: poti k oskrbniku Brandu. Gospod Brand še ni vedel, kaj nameravajo Ribičevi s sinom. Stari Ribič bi bil večkrat rad zinil, a nikdar ni bilo prave prilike, ker je slutil, da oskrbniku Jurkov načrt nikakor ne bo všeč. Še le zadnji hip, v soboto zvečer, je gnala Ribičevka svojega sina gor k oskrbnikovim, da se poslovi. Natihem se je nadejala, da se gospod Brand morebiti ne bo protivil in da ponudi morda dečku še kako podporo.

Gospod Brand je stopil ravnokar iz kuhinje, ko je potrkala Ribičevka na sobna vrata. Za njo je stal Jurka v novi obleki in čedno počesan.

»Kaj pa vidva?«

Jurka se ni zastonj bal. Oskrbnik je poslušal nekaj časa Ribičevko, ko pa je razumel, česa hočeta, je dejal ostro:

»Tako? Čujte, Jurka se gre učiti? In kaj bi rada od mene?«

»Gospod, poslavlja se, predno odide,« odgovori mati za fanta.

»Seveda, poslavlja se,« se je nasmejal s sirovim in prisiljenim glasom oskrbnik.

Očitno je bilo, da oskrbniku ni bilo po volji. Jel je oštevaty oba, čemu se je treba klatiti Jurku po mestih, ko doma ni delavcev. S čim bodo plačevali, morebiti hočejo krasti, ka-li? Jurka ni za uk, nemški ne zna in preneumen je za obrt. Sicer pa naj delajo, kakor jim je ljubo, Jurka naj gre, kamor hoče, saj ga bo mojster tako spodil za štirinajst dni iz Maribora in ga poslal zopet domu. Seveda, delo mu ne diši doma, lenuh je, ki meni, da ga bodo v Mariboru krmili s samimi pečenkami! Vsega tega ni treba, zlasti zdaj

spomladi ni pravi čas, da bi ga pošiljali z doma in mu dajali potuho . . .

Ribičevki je bilo težko, še bolj pa Jurku. V kotu je stal kakor če bi ga bili izrezali iz lipovega debla. Vedel je že davno, da ga oskrbnik ne mara in da ga smatra za neumnega. A vendar bi še bil rad poprosil gospoda Branda, naj ne bo hud nanj in na mater, ker mu hoče dokazati, da ni tako neumen in da ga gotovo ne bo za štirinajst dni domu —, toda čeljusti sta se mu stisnili krčevito, da ju ni mogel razkreniti.

Oskrbnik je še vprašal, kdo ga je nagovoril za uk, potem pa ju je odslovil:

»Le idi! Meni ni tega nič mar.«

— — »Niti roke mi ni dal,« je zašepetal trpko Jurka. Kako lepo pa ga je bil sprejel in poučil domači župnik, kako prijazno mu je bil stisnil ljubeznivi nadučitelj odpustnico in krono v roko ter mu želel sreče! Oskrbnik mu ni privoščil niti ene prijazne besede.

»Doma naj ostanem? Tega ne, zdaj celo ne, ko mi prorokuje, da ne bom za nobeno rabo . . .«

Ribičevki ni bilo veselo pri srcu, vendar pa ji je ugajalo, kar je mrmral njen trmoglavec Jurka. Zdelo se ji je, da misli in govori dečko ravno tako, kakor je čutila ona. Jurka je pač popolnoma njen sin in Bogdaj, da bi dokazal kmalu oskrbniku, da Ribičevim ni treba gosposke pomoči.

V koči je brlela v pozni noči lučica. Ribič si je snažil črevlje, potem pa se razgovarjal z ženo, ki je skladala Jurkove reči, in z deco, valjajočo se po peči in postelji. Bratci so izpraševali Jurka, kdaj pride zopet domu, kaj jim prinese in ali jim bo napisal vse, kako se mu godi. Polna torba za očeta je že visela na

vratih, na mizi pa je stala košarica z Jurkovim perilom, ki ga ponese do ptujske postaje starejša sestra Liza.

* * *

Med zelenečim bukovjem je dišal pomlajeni mah v jasnem majniškem nedeljskem jutru. Ribičevi trije so se odpravili v trdem mraku od doma. Dobro so poznali vsi tisto slabo pot proti borlskemu gradu, vijočo se krog bukovih debel preko debelih korenov poleg globokega in vedno blatnega voznega jarka. Ob petih je posijalo solnce po bregih.

Stari Ribič je stopal naprej. Torba mu je torkljala in odskakovala po hrbtu, v desnici je nesel Jurkovo culo, Liza za njim s košarico na glavi, Jurka pa je stopical brez vsega. Govorili so malo, najmanj oče, ki se mu je storilo zdaj na poti še bolj milo za sinom. Jurkovega glasu bo manjkalo pri hiši in kdo ve, kako bo z dečkom pri tujih ljudeh!

Doli po ravnini so pospešili korake. Jurka se bo peljal sam, oče pojde rajši peš v Maribor. Kolikokrat je že hodil peš to osemurno pot! Za kratko pot od Ptuja do Maribora bi mu bilo voznine žal. Jurka se naj pelje: dečko je še mlad in ima bolj rahle noge.

Na ptujski postaji so se ločili. Liza je kupila Jurku vozni listek, postavila na klop košarico k culici ter sedla poleg brata. Lase ob ušesu mu je poravnala in dejala, da naj ne bo žalosten. Kmalu bo prišla gledat za njim v Maribor, če ne prej, vsaj takrat, ko dozore prve slive pred kočo. — Staremu Ribiču se je zdelo, da se hoče Liza zajokati. Naglo se je vzdignil in rekel:

»Dolgo pot še imam, vidva pa le počakajta do vlaka. Popoldne ob eni bom že tam. Srečno!«

Liza in Jurka sta sedela še pol ure na priprosti klopi pred kolodvorom. Liza je pripovedovala bratu, kako je v železniških vozovih, kam naj si postavi culico, kako naj pazi na vozni listek itd. In ko je končno sedel Jurka v vlaku, takrat se je zavedel, da zapušča rojstni kraj in da ne najde menda nikjer drugod tako dragih in ljubečih ljudi, kakoršne zapušča doma. Skozi okno je mignil iz vlaka Lizi in skušal potem dohiteti z očmi očeta, korakajočega nekje po cesti. Hu, to je letelo! Njive in hiše so hitele mimo njega, očeta pa ni videti.

»Ali ni grdo, da sem ga pustil samega? Jaz mlađič se vozim, stari oče pa se trudi peš dolgo pot! Lepše bi bilo in bolje, če bi hodila oba. In kaj neki počenjajo doma mati in bratje zdaj? Sira in kruha so mi zavili v robec, aj, še celo klobaso! Čakajte mati, Jurka vam vse povrne! Siromaki smo, a pridne in škrbne stariše imamo. Kako oduren pa je tisti rdeči gospod, oskrbnik Brand! Niti pogledal ga ne bom, kadar se izučim. — Večkrat se popeljem potem tod domov, vselej z darovi za naše ljudi...«

Jurka je pojužinal, preštel dvakrat svoj denar — dvanajst dvajsetic, poslušal razgovore živinskih kupcev in kmalu se je vstavil v Mariboru vlak.

6. V Mariboru.

Pred Mariborskim kolodvorom se je prerinil Jurka skozi gruče čakajočih ljudi in se začudil velikemu številu kočij. Bradatega moža, ki je nosil rdečo čepico, je hotel vprašati, v katero stran naj se obrne, da najde gospoda Zorca, svojega bodočega gospodarja. V tem zapazi znanca, smehljajočega se Brezovkinega Janeza, ki je stopal naglo proti njemu in mu mahnil z roko v pozdrav.

»Zdravo Jurka!«

Jurka se je zelo razveselil. Janez mu je podal svojo debelo roko in mu vzel manjši zavoj. Korakala sta navzdol in Jurka je pripovedoval, da pride oče popoldne za njim. Kmalu sta zavila v levo in za nekaj minut mu je pokazal Janez velike črke na stranskem zidu enonadstropne hiše.

»Glej, tu je hiša mojega gospoda Pramerja, sosedna pa je vaša.«

Nad močnimi, zaprtimi vrati je čital Jurka napis »Josef Soretz, Schlosserei«, nad napisom pa je visel velik pozlačen ključ.

»Aha, to bo moj dom!« Ogledal si je še enkrat težka vrata in železne drogove preko njih, prečital si napis in vlekel za Janezom svoje breme na dvorišče in odtod po ozkih lesenih stopnicah v prvo nadstropje. Po hodniku so ropotali Jurkovi okovani čevlji in v vratih se je pokazala precej debela ženska.

»Dobro jutro, gospa! Fanta sem vam prignal!«

Jurka je snel klobuk in obstal nevedoč, kaj naj pove.

»Gospa se, Jurka, lepo jih pozdravi!«

V zadregi se je spomnil Jurka Janezovega pozdrava in zapel s svojim hribovskim naglasom »dobro jutro«.

Gospe Zorčevi se je raztegnilo rdeče lice, ko je motrila z radovednimi očmi Jurkovo postavo. Janezu je rekla nemški, da gospoda ni doma.

»Te reči dajta tačas sem v kot«, je dodala slovenski. »Gospod pride ob enajstih. Za zdaj pojdita v mesto!«

Jurku je bilo všeč, da mu ni bilo treba čakati gospoda tukaj na hodniku. Blizu te gospe bi mu ne

bilo prijetno. ker je gotovo zelo huda, čeravno se je nasmehnila, ko se ji je Jurka nerodno poklonil odhajajoč z Janezom iz kuhinje. Urno je ropotal za Janezom po stopnicah in doli na dvorišču mu je odleglo, ko je imel zopet klobuk na glavi.

Šla sta po široki ulici. Gospode in drugih ljudi se je na nekaterih mestih kar trlo in Janez se je često oziral za seboj, da se prepriča, ali mu ne zaostaja mladi ključavničar. Gledanja in poslušanja je bilo dovolj. Kam neki gredo vsi ti ljudje? Pri Sv. Ani v Halozah je ob proščenju tudi tako živo!

Solnce je sijalo v velika izložna okna na zlatnino, svilene prte, platneno in sukнено blago. Kmetice so postajale pred izložbami in v trgovinah jih je videl Jurka cele gruče. Po večini je slišal sam slovenski govor, le vesele gospodične so čebljale nemški, pa tako urno, da ni vedel, čemu se smejejo. Jurka bi bil rad videl tudi kak slovenski napis, toda zaman so hitale njegove oči od table do table, dasiravno se mu je zdelo, da so trgovci ravno taki Slovenci, kakor kmetški kupci. — Spomnil se je zopet besed učiteljice gospodične Tončike, ki je pripovedovala nekđaj v šoli, kaki nehvaležni in neznačajni ljudje so mnogi trgovci, ki so rojeni Slovenci in živijo samo od slovenskega denarja, ki znajo prav dobro slovenski, kadar ponujajo in prodajajo blago, v srcih pa so nemškutarji in naši sovražniki, Iškarjoti in Efijalti. Kako čudno je to! — Gospod Brand pa gotovo ni povedal resnice, ko ga je splašil, da je v Mariboru vse nemško in da se z nikomer ne bo mogel dogovoriti. Jurku se je zdelo, da je Maribor celo slovensko mesto.

Z Janezom sta si ogledala cerkev in nekaj lepih hiš. Kmalu sta prišla na glavni trg in odtod na most.

Jurka je bil prepričan, da bo popoldne našel brez težave pot skozi mesto, ko pojde očetu čez Dravo naproti. Janezu je bil iz srca hvaležen, ki mu je razložil, kje je mestna hiša, kje stanuje škof, kje je tovarna koles, kje pivovarna itd. Predno sta se vrnila v Melje, ga je peljal Janez v priprosto gostilnico in naročil pol litra vina. Fantje so prepevali hripavo pri dveh okroglih mizah.

»Jurka, vzemi si žemljo! Tu imaš dve kroni, tvoji sta. Gospod Zorec mi ju je dal sinoči, ko sem prišel vprašat, ali si že pisal, kdaj prideš. Veš, to je tako navada, da dajejo mojstri napitnino, če jim preskrbi kdo pridnega vajenca. Nič se ne brani, saj boš rabil! Jaz pa nočem imeti zaslužka. Vesel bom, če se ti bo dobro godilo in če boš zadovoljen.«

Tako je govoril Janez, porinil kroni Jurku in nalil vina. Jurka pa ni vedel, kaj bi odgovoril. Pil je malo in spravil kroni, ko ju je ponudil Janez še enkrat. Kako bi pokazal velikodušnemu rojaku hvaležnost? Oči so se mu malo zarosile, a Janez tega ni opazil.

»Gospoda Zorca se ne smeš ustrašiti, če ne bo prijazen. Mojstri so vsi taki proti učencem. Kadar bo spoznal, da si v redu človek, takrat bo drugače.« Janez ga je poučil, kako naj pozdravi gospoda, kadar bo stopil v sobo.

Izpila sta vino, zapustila pojoče fante in se poslovila. Janez je imel še opravek nekje.

»Zdaj bo gospod doma. Saj boš našel tja, kaj ne? Popoldne pa na svidenje, kadar bodo oče tukaj. — Nič se ne boj!«

7. Mojster Zorec.

»Da bi se bal?«

Počasi je stopal proti Zorčevi hiši, ki jo je spoznal od daleč. Menil je, da se ne bo prav nič bal. Dve kroni je dal gospod Zorec Janezu, torej je gospod gotovo vesel, da ima novega učenca

Nekoliko je čutil trudne noge, pa saj je prehodil danes že pot z doma in več ko pol mesta. — Pred kuhinjo je obstal na hodniku.

»Tam potrkej na duri!« je zaklicala gospa nemški in Jurka se je naglo odkril.

Štiri korake dalje ob koncu hodnika je potrkal Jurka na dotična vrata.

»Herein!«

S težavo je pritisnil rumeno kljuko.

Pri mizi je sedel gospod Zorec in čital nemški časnik. Leno je dvignil glavo, da vidi, kdo je.

»Aha!«

Jurka se spomni Janezovih besedi; »Nič se ne boj!«

»Dober dan, gospod Zorec! Zdaj sem se pripe-ljal, če me boste hoteli vzeti v uk!«

»Sem bliže stopil!«

Mojster odloži časnik.

»Ti si v Halozah doma, tam blizu Pramerjevega kletarja Breza?«

»Da, gospod, Brezovkin Janez je rekel, naj pridem k vam.«

»Vem, vem, je že prav,« obrne mojster govor na nemško. Ali že znaš tudi kaj nemški?«

»Ne znam, gospod, nekaj pa že vendar razumem.«

»V šoli se nisi učil nemški?«

»V šoli smo se tudi učili. Naš gospod Brand pa govori večinoma nemški in sem ga skoro vselej razumel.«

»Kakšen gospod Brand?«

»Oskrbnik tistih goric, ki jih ima graška hranilnica pri nas.«

»Kdo je to, graška hranilnica?«

Jurka je opazil krog mojstrovih ust posmehljive črte, ko se je zarogal s hreščočim glasom in zategnil za Jurkom besedo »hranilnica«. Ali je mogoče, da gospod zares ne ve, kaj je hranilnica?

»No, kaj je to, graška hranilnica?« zarohni še enkrat mojster.

»Šparkasa, gospod, prosim, v Gradcu.«

»Torej šparkasa! — Hranilnica! Za vraga, ali so si že zopet izmislili novo besedo? Tega še nisem slišal. Aha, tukaj imajo »posojilnico«, tam pa »hranilnico«! Šparkasa ni več zadosti dobra za vas, kaj ne, hochwindisch (visoko slovenski) se mora reči »hranilnica«! Ti prokleti ljudje, ki imajo svoj novoslovenski jezik! Saj jih ni mogoče več razumeti!«

Jurka je poslušal strmeč in si ni mogel razložiti mojstrove jeze. Mojster je bil med svojim govorom pobral na mizi tisti nemški časnik in ga vrgel zopet ob mizo, da so se razleteli posamezni listi. Zakaj je gospod tako hud na besedo »hranilnica«, ki jo vendar poznamo vsi?

Z nagubanim čelom vpraša nato mojster:

»Imaš spričevala s seboj?«

»Imam, gospod, v kuhinji jih imam.«

»Pokaži!«

Ko se obrne Jurka k vratom, si ga ogleda gospod Zorec od pet do glave in lice se mu izjasni.

Jurka je razvezoval v kuhinji svoj zavoj in tudi gospa je prišla gledat, kaj vse si je prinesel fant.

Med pisanimi srajcami je našel Jurka knjigo »Slovenske večernice« in v njej spričevalo in krstni list.

»Gospodu moram pokazati«, je pojasnil in šel zopet.

Præd njim je odprl večernice in izročil papirje.

»Zopet slovenski!« zamrmra mojster nad krstnim listom. »In spričevalo tudi! To je pa od sile. Ali bi ne bil mogel napisati vaš pop nemškega krstnega lista? Samo politiko bi uganjali! Če že vedo, da prideš sem v nemško službo, bi bili lahko napisali, kakor se spodobi. Najbolje bi bilo, če bi te nagnal takoj domu, s tvojim spričevalom vred, da poveš tem ljudem, kako je.«

Mojster je pobral zopet spričevalo, ki ga je bil vrgel na časnik, in ga jel čitati.

»Prav dobro« . . . to je »sehr gut«, kaj ne? Spričevala nimaš slabega. Iz nemškega jezika imaš tudi »sehr gut«, ne znaš pa nič! Če so vsi drugi redi toliko vredni, potem morate imeti tam doli čedno šolo. Učitelj ti napiše, kar se mu poljubi, nazadnje pa je res, da ne znaš ne ti nič ne on nič.«

Na srečo je stopila v sobo gospa in jela pokrivati mizo. Zunaj je zvonilo poldne. Jurka je upal, da bo zdaj rešen, a zmotil se je.

»Spričevalo in krstni list si shranim jaz. Kaj pa ta-le knjiga?« vpraša gospod, kažoč na večernice v Jurkovi roki.

»Moje so. Prinesel sem si jih, da jih čitam, če bom utegnil. Tako lepe povesti so v njih . . .«

»Povesti ne boš čital, moj ljubi Ribič. Tu ni časa za to, slovensko knjigo si izbij iz glave. Pri nas bo

treba misliti na delo, ne na take reči. Daj to knjigo sem, da ti jo shranim! Saj ne bo iz tebe nikak slovenski advokat! Ključavničar hočeš postati, dober delavec moraš biti, glavo je treba imeti na pravem mestu, ne pa da bi te motile take knjige, v katere si kidajo slovenski pisarji svoje neumne možgane in — prazno pamet.

Mojster je govoril ves čas samo nemški in vsled tega Jurka ni popolnoma občutil ostre puščice njegovih besed. Razumel je samo, da ne bo časa za čitanje takih knjig. Žal mu je bilo večernic, a nič ni pomagalo — moral jih je dati.

Gospa je nato namežiknila mojstru, naj fant odide. Jurka je zapazil njen migljaj in se jel pomikati proti vratom. Gospa pa je videla, da bi še rad nekaj povedal.

»Dečko, obedoval boš doli z našimi učenci. Štirje so že doli. Glej, da boš si dober z njimi.«

»Gospod, naš oče pridejo v Maribor gledat, ob dveh bodo že tukaj, tako so rekli.«

»Tvoj oče? Dobro. Naj počaka do jutra, da se pogovorimo zastran tebe. Nas pa popoldne ne bo doma in zato lahko gresta z očetom, kamor hočeta.«

»Pojdi zdaj z menoj!« je dostavila gospa in šla naprej iz sobe. Jurka je zagledal dva dečka, čakajoča pred kuhinjo.

»Francelj, ta fant bo jedel z vami, nov učenec. Vzemi pet krožnikov!« je rekla gospa nemški.

Dečki so se pogledali, Jurka nekoliko plaho, onadva pa predrzno.

»Servus, novi gospod kolega!« je pozdravil manjši fant, ki ga je imenovala gospa Francelja, ter salutiral z levo roko, večji pa mu je ponudil roko.

»Kako se pišeš? Pa saj nam boš razložil doli v našem salonu,« je hitel Francelj ter šel za gospo v kuhinjo. Fanta sta si naložila jedilno pripravo in juho in Jurka je ropotal za njima po stopnicah v »salon« s svojimi reči.

8. V ministerskem salonu.

»Imenitna čast nas je doletela, gospoda moja,« je vzkliknil učenec, ki ga je bila imenovala gospa Francelja. Skledo je postavil na mizo in se obrnil proti vratom, odkoder je imela priti naznanjena čast. Ko je prestopil njegov tovariš s krožniki in kupicami v rokah prag umazane sobice in za njim pohlevni Jurka, je napel Francelj svoje telo in pokazal s kazalcem na Jurka govoreč s ponosnim vzvišenim glasom:

»Pozor, meine Herren, tu poglejte! Gospod šmirgel-minister, naš novi kolega, je blagovolil vstopiti v naš salon in mi ga seveda sprejmemo slavnostno ter ga pogostimo s kraljevskim obedom.«

Jurka ni vedel, kaj bi. Zagledal je še dva fanta sedeča pri mizi, ki sta menda takoj vedela, pri čem sta, kajti vsi štirje so se zakrohotali v pozdrav, ko je dokončal Francelj svoj govor, katerega pa Jurka ni prav nič razumel.

»Pozdravljen, gospod šmirgelminister! Servus!«

Jurka se je odkril. Slutil je samo, da so vsi štirje učenci gospoda Zorca. Oni fant, ki je bil prinesel krožnike, mu je vzel klobuk in ga obesil ob žrebelj v steni, Francelj pa se mu je priklonil in nadaljeval svoj vljudni nagovor:

»Slavnega imena Vaše odlične in milostne osebe še sicer nimamo časti poznati, toda Vaše blagorodje

se bo gotovo blagovolilo sestiti na ta-le fotelj ter začelo z nami obedovati!«

Jurka še vedno ni vedel, kaj govori njegov tovariš. Iz gibov njegove roke je posnel, da mu ponuja sedež na stari oglodani klopi. Ker ga ni takoj ubogal, ga prime Francelj za rame in ga potisne na klop, ki je kar zahreščala pod njim.

»Treba mu bo bolj po domače povedati,« je menil tovariš za nasprotnim oglom mize, »gospod šmirgel-minister še menda ni zadosti izobražen — za našo družbo.«

»Ali si že bil kdaj v kakem salonu?« ga vpraša tretji. »Videti tega na tebi ni!«

»Odkod pa pravzaprav prihajaš, ti nesrečni človek, in kdo si?« vprašuje Francelj mešajoč z nabiračo juho in razdeljujoč jo na krožnike.

Zdaj je končno spoznal Jurka, da ima odgovoriti najasno vprašanje. Povedal je po svojem domačem haloškem napevu:

»Jaz sem Juri Ribič s Turskega vrha.«

Čemu se neki smejejo? Jurka jih je gledal, zlasti onega tam na drugem oglu, ki se je kar pokal po bedrih in skušal ponavljati za njim besede: »Jaz sem Juri Ribič s Turskega vrha«, pri čemer pa je še bolj zategnil zadnje besede. Zdaj je bilo Jurku dovolj. Spoznal je, da se norčujejo iz njega. Belo je pogledal in vstal:

»Šentaj te Bog, iz mene se ne boš norca delal!«

Vrag ve, odkod se je vzelo v očeh tega pohlevnega Jurka toliko divjega poguma, da je oni tam za oglom kar onemel in se ni več smejal. Resnica pa je, da bi se bil Jurka drugače iztegnil preko mize in ga

učesnil po glavi, če bi se bila podrla pri tem tudi miza z juho in krožniki vred.

»Mir! Miruj Feliks!« Tako ju je skušal potolažiti Francelj. »Čuj Juri Ribič ali kako si rekel, da se pišeš, tukaj se ne bomo prepirali! Jejmo zdaj, ti pa nam boš povedal, kje je tisti Turski vrh, tvoj dom.«

Jurka je bil takoj zopet dober. Sedel je, vzel žlico, jo obrisal ob prt, pogledal tja proti izzivaču Feliksu ter dejal:

»Turski vrh je v Halozah, če tega ne veš, tam blizu Hrvatskega. Če poznate Brezovkinega Janeza, ki služi tu zraven vas pri gospodu Pramerju, — z Janezom sva oba s Turskega vrha.«

Vsi bi se bili zopet radi zakrohotali, kajti Jurka je bolj prepeval nego govoril, a zadovoljili so se s smehljanjem, pri čemer so se samo spogledovali in butkali s koleni pod mizo.

»In zdaj boš naš šmirgelminister!«

Jurka bi že bil prej rad vprašal, kaj hočejo s tem imenom. Zdaj je porabil priliko ter menil:

»Z vami se bom učil pri gospodu Zoreu. Kaj bom torej, šmirgelminister?«

»Da, seveda, tega še ne veš. Mi učenci smo vsi ministri. Jaz, ki sem najstarejši in bom za dva meseca prost, sem »bauminister«, ker hodim večinoma drugam na delo, k stavbam v mesto. Ta-le tukaj z bradavico na licu je »ambosminister« Peter Mihelin, ker dela sedaj pri kovnu; tisti Feliks Božič tam je »blasminister«, ker vlačí meh, — nič ne reci, saj boš ti tudi kmalu avanziral do te prijetne časti. Ta-le pa se piše Johan Kos in je sedaj »plotenminister«, ker vrta že teden dni železen plot in ne zna nemški s teboj vred. Tako, zdaj veš vse. Jutri boš pa zvedel in čutil tudi ti, za-

kaj si »šmirgelminister«, ko ti izročijo rjavo železo, ki ga boš drgnil in snažil, dokler bo kaj kože na prstih in rje na starih ključavnicah. — Alo, Feliks in Peter, po obed!»

Juho so pojedli in imenovana ministra sta vstala in hitela na Franceljevo povelje po drugo jed. Jurka si je tačas ogledoval prazno umazano sobico, ki ni imela drugega pohištva ko mizo, dve klopi, ob steni kup vreč in odej ter 3 skrinjice. V kotu je slonelo več železnih palic, pred njimi pa je ležalo nekaj starega železja. Na skrinjicah je čital Jurka imena in sicer na prvi »Felix Boschütz«, na drugi »Peter Michellin« na tretji »Franz Markowitsch«. Nekaj časa je gledal in skušal čitati čudne čike, potem pa se je domislil, da so te skrinjice menda last njegovih tovarišev.

»Ti se pišeš Markovič?« se je obrnil k Francelju.

»Kdo ti je povedal?«

»Tam vidim in si mislim, da je to morebiti tvoje ime.«

»Res je, skrinja je moja.«

»Čemu pa pišete vsi tako čudno imena? Boschütz!«

»Moj ljubi Ribič, le molči. Kadar boš znal nemški, boš tudi pisal svoje ime po nemško.«

»Kako?«

»Vidiš, tako!«

Francelj potegne iz žepa svinčnik in zapiše na prt Jurkovo ime.

»Ribitsch Georg!«

»Ribič Šuršl, Šuršl,« dostavi Feliks, prišedši s skledo zelja in s kruhom. Tudi »ambosminister« Peter je prišel z njim, nesoč na krožniku goveje mesc in v levi roki steklenico vina.

Jurka je odkimaval nad svojim nemškim imenom. Ni mu ugajalo, rekel pa ni nič, le mislil si je, da se tako ne bo pisal.

Francelj je nalil vino v čaše, ki jih je Jurka sedaj opazil na mizi, razdelil meso in kruh, zelja pa si je naložil vsak sam, kolikor se je kateremu zljubilo. Feliks je jel v tem nemški pripovedovati tovarišem, kako ga je izpraševala gori gospa glede novega tovariša in da je povedal babi, da je ta Ribič iz Turskega sila dober pevec, pri tem pa rabiaten človek, ki ne razume šale in ki ne spada v naš salon. Gospoda »šmirmgelministra« bomo pač morali najprej samega malo olikati in opiliti raz njega kmetsko rjo, je dejala baje gospa.

Francelj je dvignil svojo kupico:

»Prosit Ribič! Na zdravje »šmirmgelministru«! Ko sem prišel jaz k Zorcu v službo pred tremi leti, sem bil ravno tak junak. Drugi dan pa sem vlačil meh in minila me je vsa korajža. Če imaš rahla bedra in stopala, potem je najboljše, če odrineš kar danes, odkoder si prišel. Vrag me vzemi, če pridem zopet k Zorcu v uk, kadar pridem drugič na svet. Morebiti te za osem dni ne bo več med nami in boš pasel zopet rajši svinje po Turskem vrhu. Spomni se takrat, kako si jedel in pil med Zorčevimi ministri!«

Kislo vino ni teknilo Jurku, pač pa je jedel, kolikor se je dalo. A čas je hitel in kmalu je bilo treba vstati in iti očetu naproti. Ko se je ogledal za klobukom, migne Feliks tovarišem in vpraša:

»Imaš kaj denarja? Danes boš plačal, kaj ne? K Sv. Petru pojdemo ali v Košake, da se odkupiš in da te sprejmemo v svojo organizacijo.«

»Seveda, plačati moraš!« je prikimal Francelj. «Tudi ta-le znak si moraš kupiti, kakoršne imamo mi.»

Francelj je pokazal znak na svoji suknji. Vsi so imeli gumbom podobne znake s podobo razjarjenega kragulja, ki se je oklepal s kremplji dveh kladiv. Znak je bil obrobljen s črno-rdeče-zlatim trakom in napisom »V. D. J.«.

»Kaj bom s tem?«

»Vsi ključavničarski in tudi drugi učenci v Mariboru morajo pristopiti naši zvezi. Če še ne znaš dobro nemški, nič ne de, se boš že naučil. Organiziran pa moraš biti z nami.«

»Pa saj niste Nemci ne vi štirje, ne jaz! Čemu nosite te nemške barve? Jaz jih že ne bom! Kaj stane to znamenje?«

»Krono. Če nimaš znaka, boš že videl, kaj bo. Kdor je v mestu, mora biti z nami, mora biti Nemeč. Kaj boš ti, siromak! Še mojster te nažene in vsak človek v delavnici ti prisoli zaušnico, če bi hotel govoriti slovenski. Le tiho, krono daj, da ti priskrbim naše znamenje.«

»Ne dam!« je odvrnil Jurka. »Zdaj pa tako ne utegnem. Po očeta grem, ki je gotovo že v Mariboru. O tej stvari se pogovorimo ob drugi priliki.«

Neprijetno je postalo Jurku in zato je naglo osmeknil klobuk z žreblja. Nič se ni ozrl po tovariših, le »srečno!« je rekel in šel. Zunaj je slišal Feliksov glas, ki je zaklical za njim nemški:

»Bomo ti že pokazali, ti bedak ti slovenski!«

9. V delavnici.

Solnce se je nagibalo počasi preko Pohorja proti zahodu.

»Očeta ne bo več!«

Dobro uro daleč je bil prišel Jurka očetu naproti. Neprenehoma se je cziral po prazni cesti, ki vodi skozi dolgi gozd proti Ptuju, a očeta ni bilo.

Za kilometerskim kamenom je preskočil jarek, pogнал klobuk v travo in se vrgel na lice. Pa saj zelena travica ne ve, kaj pomenijo te gorke solze, ki so jo zalivale! Jurka se je zdel sam sebi zelo, zelo zapuščen. Komu naj se potoži, kako mu je žal, da ni ostal doma v mirnem Turskem vrhu, kjer ni skrbi, kjer ni hudobnih ljudi, ki bi ga zasramovali? Bogme, takoj bi se vzdignil in šel peš, saj bi po tej široki cesti moral priti v Ptuj in domov! Morebiti bi srečal še očeta! A kaj bi porekli doma, če bi potrkal ponoči na okno? Ali bi se ne smejal jutri oskrbnik Brand materi: »Aj, aj, čujte Ribičevka, Vaš Jurka, ta se je pa res hitro izučil ključavničarstva!« ... Morebiti pa je oče že v Mariboru! Lahko sta se minila v ulicah! ...

Jurka si je potegnil z rokavom preko lica in se vzdignil, pobral klobuk in stopil zopet na cesto. Ob štirih je že bilo, ko je korakal skozi vas Tezno v Maribor. Po predmestnih krčmah so vriskali, peli in plesali vojaki in delavei ob gramofonovi in avtomatski godbi, kočije so drvele v mesto in iz mesta, a Jurka je slišal in videl vse le mimogrede in mislil zopet na svoje moreče skrbi.

Za viaduktom v Melju je zagledal moža s torbo, sedečega na ograji ob cesti, ki se vije gor proti kolo-dvoru. Jurku so se samega veselja zabliskale oči.

»Oče! Samo da ste tukaj! Za božjo voljo, ves popoldan vas iščem.«

Oče Ribič pa si menda ni tako močno cenil svidenja s sinom, kajti mirno in ravnodušno je vlekkel dim iz kratke pipice in menil:

»Vem, da si mi hodil naproti, pa saj nisva nič zamudila. Pri gospodu sem že bil in tudi z Brezovkinim Janezom sva se videla.«

Jurka je zvedel, da je oče kmalu popoldne že bil prispel v Maribor in s precejšnjim trudom našel ta kot. Gospod Zorec se je bil ravno odpravljaj z gospo iz doma — bogme, imeniten gospod je ta mojster, saj se mu niti ne vidi, da bi bil ključavničar. Tam na stopnicah so se bili srečali in mojster mu je bil ponudil roko ter dejal:

»Ribič, čvrstega sina imate! Za nekaj let vam napravim iz njega pravega človeka, če bo poslušen.«

»Z menoj pa ni bil tako prijazen,« se je potožil Jurka. »Tako jezno me je gledal in ošteval, pa ne vem zakaj, menda samo zaradi tega, ker sem Slovenec.«

»Gospod je gospod! Malo boš moral včasih pretrpeti, saj tudi mi vsi trpimo. Bog pomagaj, takšna gospoda vlečejo vsi bolj na nemško stran! — Nccoj bom moral počakati, kajti jutri zaran mi je rekel gospod priti zavoljo tebe. Zavoljo noči sva se že dogovorila z Brezovkinim Janezom.«

Nekaj časa sta se še pogovarjala ob ograji, potem pa je izklepal oče pipo in vstal.

»Gotovo si že lačen. Pojdiva južinat! Janez pride tudi v to-le krčmo.«

V priprosti gostilnici pri viaduktu sta si naročila vina in oče je narezal domačega sira. Jurka se je popolnoma potolažil, pozabil na svoje skrbi in se celo smejal, ko je pripovedoval očetu in pozneje došlemu Janezu, kako je jedel opoldne med »samimi ministri«, ki so hoteli kar mahoma napraviti Nemca iz njega. Tistemu, ki ga je imenoval »slovenskega bedaka«, pa

bo ob priliki že še posvetil, da bo vedel, komu je rekel »bedak«!

* * *

V pondeljek zaran sta prehodila oče Ribič in Jurka pol mesta, predno je ura udarila sedem. Človek, ki redno zgodaj vstaja, nima več miru, ko zasliši ob prvi zori škripanje in drdranje težkih voz. Zahvalila sta gostoljubnega Janeza za priprosto ležišče in šla.

Ob sedmih so odprli pri Zorčevih težka vrata in okna delavnice in Jurka je spoznal tovariše. Po vrsti so prihajali dečki in pomočniki. Oče Ribič je stopil polagoma skozi vrata in Jurka za njim. Pozdravila sta, a nihče se ni zmenil za njiju. Učenci so se sukali vsak pri svojem ognjišču v sivih platnenih oblekah in čepicah, prenašali na ukaze bradatega moža v usnjenem predpasniku raznovrstno orodje, železnino in pločevino. Pri drugem ognjišču je suval učenec z vso močjo nožnico in podpihoval ogenj, da so švigale žareče iskre visoko nad zakajenim znublom.

»Glejte oče, to je tisti Feliks!«

»Servus Šuršl!« se je zarežal Feliks opazivši, da opozarja Jurka svojega očeta nanj.

V tem je sunil mlad pomočnik kakor nehote Jurkovo ramo in ga porinil k steni z nemškimi besedami:

»Marš stran! Kaj stojiš tu? Česa bi rad?«

Jurka je odskočil in tudi oče je stopil na stran sluteč, da sta sredi delavnice ljudem na poti.

»Saj ne zna nič nemški!« je odgovoril Feliks namesto nemega Jurka. To bo naš šmirmgelminister!«

»Ta-le?« Pomočnik je stopil k Jurku in mahnil po klobuku, ki ga je bil Jurka pozabil na glavi. Klobuk je odletel daleč pod kovno.

»Če se hočeš učiti, potem se uči najprej vedenja!
Klobuk dol pri nas!«

Oče Ribič je sicer čutil, da se godi sinu krivica, saj so imeli učenci in vsi čepice na glavah, a reči si ni upal nič. Mirno je segel še sam po svoj klobuk in ga skrnil za hrbtom. Feliks se je muzal pri svojem mehu, Jurka pa je milo pogledal očeta, češ, takšni siroveži so tukaj. Molče si je pobral in obrisal klobuk.

Pomočnika bi bil skoro posilil smeh, ko je smeknil stari Ribič klobuk. Proti onemu bradaču v usnjem predpasniku je zadovoljno zamrmral:

»Stari si bo na ta način tudi pridobil malo olike. Saj mu ne bo škodovalo!«

V tem se je oglasil mojster Zorec, ki je bil prišel skozi zadnja vrata v delavnico. Bil je celo izpremenjen, oblečen ravno tako kakor bradati delovodja. Z naglim pogledom je preštel ljudi in opazil Ribiča z Jurkom. Pokimal je in ne meneč [se dalje za njiju začel razkladati bradatemu delovodji, kaj ina storiti.

»Kje je Fric? Kje Reiter? Noben pondeljek ni reda!«

Mojster se je očitno hudoval nad nekaterimi pomočniki, ki jih ni bilo točno ob sedmih zaran v delavnico. Menda so preveč slavili nedeljski počitek, ki si ga hočejo nategniti še na pondeljek.

»Ribič, pojdite z menoj! Fantu pa dajte platneno obleko!« Zadnje besede so veljale delovodji, ki je šel takoj z Jurkom v skladišče. Tam je viselo v stari omari dvoje, troje opranih delavskih oblek razne velikosti. Stari Ribič pa se je obrnil za mojstrom, ki ga je gnal gor v stanovanje. Tam mu je ponudil stol in nalil stekleničico slivovke, gospa pa mu je prinesla lonček kave in žemljo. Ribiču se je dobro videlo, kajti ni se spominjal, da bi mu bil kdaj kateri gospod tako postregel. Glede Jurka sta si bila z mojstrom kmalu

na jasnem. Pogodila sta se, da mu mojster priskrbi vsako leto praznjo obleko in par šolnov, za tri in pol leta ga pa že oprosti, če bo pošten in poslušen. Ribič je odgovarjal mojstru še na vprašanja, kako živijo doma, koliko ima otrok, koliko si zasluži na leto pri oskrbniku Brandu itd.

Ko sta se vrnila za pol ure v delavnico, je stal Jurka ravno takšen kakor ostali učenci pri kovnu z velikim kladivom ob nogi. Tisti pomočnik, ki mu je bil sunil prej klobuk raz glavo, mu je razkladal, kam naj meri in kako naj tolče. Očeta je resnično veselilo, ko je jel Jurka vihteti kladivo in kovati železo. Pomočnik je držal z levico dolge klešče, z desnico pa koval z majhnim kladivom in dobro se je razlegalo njun »din-dan-din-dan-din-dan«. Povsod je bilo živahno delo, pomočniki in učenci so se le tuptam ozirali po Jurku, ki mu je že padal znoj s čela.

»Priden bodi, Jurka! Šel bom zdaj. Piši nam večkrat in mi ti bomo tudi včasih kaj poslali.«

Oče je pristopil k sinu in Jurka je prislonil kladivo ob kovno, obrisal si lice in podal očetu roko.

»Srečno, Ribič!« je rekel mojster Zorec in mu segel v roko.

10. Kdo je tat?

Mojster Zorec je sukal stroj v kotu pri oknu in pilil. Tuptam se je ozrl po ljudeh v delavnici. — Njegov miren pogled je srečal čestokrat tudi novince Jurka, potečega se ob kovnu. Jurka je molče ubogal vsak migljaj svojega velitelja, strogega pomočnika, in se ni upal niti dosti ogledovati po delavnici, da ne zamudi kakega njegovega znamenja. Samo enkrat se mu je pripetilo, da ni pazil, ko je potegnil pomočnik razžarjeno železo iz ognjišča. Njegovega tovariša Fe-

liksa je bila namreč doletela sreča, da ga je bradati delovodja hudo prijel za lase. Feliks je zacvilil, Jurka pa ni se mogel premagati, da bi se ne zasmehljaj, saj mu je privoščil, temu izzivaču, ki ga je bil včeraj imenoval slovenskega bedaka.

»Kam zijaš?«

Pomočnikov nemški klic je poklical Jurka na delo in sicer tem občutneje, ker ga je spremljal krepek sunek s kladivom. Jurka se je prestrašil, potipal se naglo nad desnim bokom, kjer ga je bolelo, ter delal naprej.

Ob desetih je počivalo delo nekaj minut. Jurka je bil že pošteno truden. Spustil se je na hrastov panj. A niti sedaj ni bilo miru, kajti pomočnik ga je nagnal po vodo, potem pa k branjevki čez ulico po salo in žemljo. Tudi Jurkov želodec je zahteval južine. Jurka se je spomnil svoje culice, v kateri je imel še pol-drugo domačo klobaso in kruha. Culica je ležala v »salonu« na tleh. Nikogar ni bilo v sobici, ko je prišel Jurka po svojo južino. Ko je zagledal na žreblju svojo pražnjo obleko, ki jo je bil zamenjal zaran za platneno, se mu je zdelo, da je prašna. Njemu ni bila padla na tla, gotovo je bil torej nekdo pri njej in jo povaljal. Čudna slutnja se ga je polotila in hlastno je preiskal hlačne žepe . . . Robec, v katerega je bil zavezal svojih dvanajst dvajsetic, vse svoje premoženje, je našel sicer v žepu, toda razvezan, prazen. Postalo mu je gorko in naglo je pregledal še suknjo, a zastonj. Denarja ni in ga ni, tat je bil pri njegovi obleki! Roka mu je trepetala, ko je pogladil obleko, hoteč jo osnažiti prahu in zajokal bi se bil najrajši. A tega še ni bilo dovolj, kajti tudi culo v kotu je bil obiskal nepoklican gost in jo pustil razvezano, — o klobasah pa ne duha ne sluha! Krhelj kruha je ostal v papirju, vse drugo je odnesel tat . . .

»Vse, vse so mi pokradli!« je vzdihnil Jurka kleče, oziraje se po sobi, če bi našel kje kak sled po tatu.

V delavnici so jela v tem zopet zveneti kladiva.

Jurka je pospravil ostanek kruha, zavezal culo in vstal. Kako težke in trudne so bile njegove noge!

Preko dvorišča sta nesla Jurkova tovariša na drogu velik vodonosnik k studencu. Ko je stopil Jurka iz »salona«, ga je zagledal Feliks in pozval, naj gre mesto njega po vodo, ker je to šmigelministrov posel. Čeber sta postavila na tla in Feliks ga je poklical še enkrat:

»Šuršl, marš po vodo!«

Jurka ni maral za Feliksov poziv, temveč je stopal s povešeno glavo proti vratom v delavnico.

»Ribič, po vodo!« se je zadržal zdaj za njim Feliks tako glasno, da je privzdignil Jurka nehote oči.

Na hodniku prvega nadstropja se je oglasil — gospod Zorec, vprašujoč, kaj imajo vajenci med seboj da se prepirajo.

»Ta-le novi gospod, ta lenuh noče iti po vodo«, je takoj zatožil Feliks. »Nekje je hodil ves čas in ga ni od nikoder, ko smo vsi drugi že na delu. Sedaj moram vlačiti čeber jaz namesto njega! Tam-le stoji pred vrati in buli oči, kakor vol.«

»Tako? Ti, Ribič, da veš, kaj je tvoje opravilo! Najmlajši vajenci imajo nositi vodo! Ali si razumel?«

Na resen gospodov poziv ni bilo več pomisleka, kaj naj stori. S Feliksom sta se srečala prav tesno. Solnce je sijalo na Feliksovo neprijazno lice, ko je šel mimo njega.

Nenadoma je šinila Jurku misel v glavo, da mu je morebiti ravno ta Feliks ukradel denar in klobase.

»Bogme, videl sem, še vedno ima mastna usta... Klobase je jedel in se gotovo pozabil obrisati!«

Tako je mislil Jurka in se ozrl. V istem hipu se je bil obrnil tudi Feliks in se mu je spakovaje zarezal škodoželjno pri vratih.

Jurka je kobalil za čebrom in vlekel z onim vajencem vodo v delavnico. Ko se je prikazal gospod Zorec, je pustil delo in se mu potožil, da mu je nekdo ukradel ves denar in celo klobase iz cule. Mojster ga je mirno poslušal, nato pa so se mu pojavile neprijazne kotanjice na čelu.

»Kdo ti je ukradel?«

Jurka si ni upal takoj odgovoriti. Čutil je, da poslušava vsa delavnica in da zlasti Feliks, ki je ravno hrkal pri mehu, striže z ušesi.

»Ali veš, kdo ti je ukradel?« je vprašal mojster iz nova.

Jurka je prikimal, a ust ni odprl.

Mojstrovi pogledi so polzeli po delavnici od glave do glave, nato pa je prijel fanta za ramo.

»Pojdi z menoj!«

Šla sta v salon, kjer je Jurka pokazal obleko in culo in povedal, zakaj sumi Feliksa. Mojster je verjel, saj je bil prepričan, da Jurka ni zmožen velikega hinarstva. Jurkove velike oči so se upirale zaupljivo vanj.

»Idi po nje. Vsi učenci naj pustijo delo in pridejo semkaj!«

Iz mojstrovih besed se je odražala volja, da mora napraviti red.

Delovodja je prignal učence in obstal pri vratih, kakor če bi hotel zabraniti komu izhod. Mojster je motril vajence.

»Anton, prinesite mi konopec!« je rekel nemški resno in delovodja se je smehljaje obrnil. Vsi so vedeli, kaj jih čaka.

Mojster je stal pri mizi in nihče ni dolgo črnil besede, dokler se ni ohrabril Francelj.

»Gospod mojster, prosim, kaj se je zgodilo?«

»Potrpi!«

Mojstru ni bilo ušlo, ko je Feliksa preletela bledica po licu. Nemirni so bili sicer vsi, Feliksu pa je bilo posebej videti, kako se zastonj trudi, da bi ostal mirne.

Delovodja je prinesel konopec in ga položil na mizo pred mojstra.

»Torej!« je začel mojster mrzlo. »Kdo ima kaj na vesti, naj stopi naprej!«

Nihče se ni ganil. Francelj edini se je oziral po svojih tovariših, a bilo je njemu samemu, kakor če bi stal na žarečih iglicah.

»Torej!« —

»Torej!« — —

»Čakajte, jaz vas bom danes naučil kozjih molitvic! Kradli boste, kradli? Klobas tega siromaka se vam je poželedo? Francelj sem!«

Francelj je stopil pred mojstra. Po ušesih mu je zabrnelo in noge so mu omahovale.

Feliksu zadaj so se zasvetile oči in nehote se mu je nabralo prikrito veselje okrog ust. Toda veselje je bilo kratko.

»Feliks, sem!«

Feliks je zamižal, tako mu je zagomazelo po hrbtu. Zdaj bo druga!

»Francelj, poduhaj mu usta!«

»Čutiš klobaso?«

Feliks se je zaznojil, Francelj pa skomiznil z ramami. Delovodja pri vratih se je držal na kih, tako ga je zabaval prizor.

»Če ne vohaš, bom pa poskusil jaz. Odpri usta! Dehni!« —

»Seveda, ti mrcina! Kaj si jedel?«

Mojster se je bil prepričal, saj je bil opazil menda celo trohico mesa za Feliksovim zobom.

Feliks še ni bil nič odgovoril, ko je segla mojstrova roka po konopcu.

»Ti si torej tat?!«

Francelj je odskočil, da bi ga ne zadel žvižgajoči konopec, ki se je neusmiljeno zavezal Feliksu preko rame in hrbta. Fant je padel na kolena, prosil in tajil, s tem pa še bolj razjaril mojstra, ki je zavihtel konopec drugič in tretjič. Feliks se je zasmilil samemu Jurku, ki se je oglasil:

»Gospod, morebiti je nedolžen!«

»Tiho! Nedolžen!? Kje je Ribičev denar?«

Konopec je padel še enkrat in Feliks je izprevidel, da mu ne pomaga nič. Zaihtel je in vse priznal:

»Saj mu povrnem vse, — prosim — takoj!«

»Kje imaš Ribičev denar?«

Naglo so hitele Feliksu solze preko lica in križ se mu je lecal, ko se je zibal proti svoji skrinjici.

Skrinjico je potegnil od stene in glej, tu so ležale desetice na tleh. Gospod je pristopil in za njim Anton in vsi učenci.

»Poberi!« —

»Ribič, preštej!« —

»Imaš vse?« —

Jurka je prikimal.

»Shrani si! Zdaj vsi na delo, o tej gnusni stvari pa da mi nobeden nikdar ne zine!«

Vajenci so se rivali proti vratom, po Feliksu pa je jelo pokati iznova, da so slišali cviljenje celo v delavnico.

Za nekaj minut je prišel Feliks v delavnico. Nikamor se ni upal pogledati. Pri svojem mehu si je

brisa lice. Kladiva so padala enakomerno po kovnih, navijalni stroji so škripali, železje je rožljalo in vse roke so se gibale.

Ko je šel mojster Zorec mimo delovodje, mu je rekel zamolklo, kažoč s palcem preko rame na Feliksa :

»Oni-le fant ne sme dva meseca zapustiti hiše!«

11. Jurka omaguje.

Velika delavnica, ki jo vodi mojster, kakoršen je ključavničar Zorec, je prava zakladnica. Daleč okrog je znan mojster Zorec, da je vse, kar izvršijo njegovi ljudje, dobro in solidno. Dober glas je za obrtnika najboljša reklama in zato ni čudo, da se je povzpел Zorec v dvajsetih letih od priprostega drobnega obrtnika na prvo mesto v svoji stroki. Že takrat, ko se je prišel Jurka k njemu učiti, je bilo pri Zorcu sedem pomočnikov in truma vajencev, a še se je zdelo, da to število delavcev ne more zmagovati obilnega dela. Poleg posameznih drobnih naročil je izvrševala Zorčeva delavnica ključavničarska dela za tri mariborske stavbene mojstre, razen tega pa je dobival Zorec skoro vsa strokovna naročila mestne občine.

Mojster Zorec je bil trezen mož. Ni bilo dneva, da bi ne bil nadzoroval vsaj nekaj ur svojih ljudi, kadar pa je utegnul, je delal ves dan z njimi.

Jurka je kar čutil, kako napreduje v uku od dne do dne. Delo ga je sicer utrujalo, zlasti če je po več ur moral vrtati in piliti, a ker so se posli menjavali, si je lahko včasih tudi oddahnil pri lažjem delu. Najlažje so mu je zdelo rezanje pločevine in popraviljanje ključavnic. Ključe je znal piliti že prvi teden.

S tovariši učenci se je dobro pogajal. Pobratil se je polagoma z vsemi, celo z meščanskimi tovariši, ki

so se nosili po nedeljah bolj gosposki in ki so se v prvih dneh nekako naduto ozirali nanj.

Prvo nedeljo je pisal pomov, da je zadovoljen. V svojem pismu se je spomnil svoje gnjede in gospoda Branda, obenem pa je priponil, da ga menda ne bo pred veliko nočjo v Haloze. Če bi srečal kdo v nedeljo po maši gospoda nadučitelja, naj mu sporoči pozdrav od mariborskega hvaležnega učenca, ki se vsak dan spominja ljubih domačinov. Tudi Brezovkin Janez jih pozdravlja.

Jurka je zamolčal, da večkrat nečesa pogreša in da bi rad zopet videl mater in sestri ter se jim tudi nekoliko potožil. Trdo je delo v Mariboru, vsa lica so trda, srca so trda kakor železo, ki ga kujejo v delavnici. Rad bi bil povedal, da ga tlači v prsih, kajti tiste lepe cvetoče dobrave ni v Mariboru, kjer je lahko nekdanj popeval, da se je razlegalo čez dva vrhova. Brezovkin Janez je bil prišel sicer dvakrat, trikrat gledat k njemu ter vprašal, kako se mu godi, a z Janezom vendar ni mogel govoriti o domu!

Prihodnjo nedeljo je čital Jurka odgovor sestre Lize. Dolgo pismo je bilo, v katerem mu je naslikala Liza vse, kar bi ga moglo zanimati. Samo delo in sama skrb je doma in čuti se, da nimajo več Jurkovih rok. Mati so se razjokali, ko so prečitali drugič Jurkovo pismo. Zdravja mu želijo vsi in piše naj kmalu zopet. Tako mu je pisala sestra.

* * *

Tedni so minevali. Jurka se je začudil, kako naglo sta mu minila dva meseca, odkar je v delavnici.

Kljub navideznemu miru pa je rohnela v delavnici neusmiljena vojska, grozovita in brez miru. Osamljen deček Jurka, proti kateremu je bila

naperjena, se ni mogel dovolj upirati, da bi ga ne bila nazadnje podrla. Jurka sam ni slutil, kako omaguje.

Tudi v Zorčevi delavnici se je vršil del onega boja, ki ga vede Nemštvo proti Slovanstvu že stoletja in tisočletja, odkar sta si Slovan in Nемеc soseda. Nemški narod ima neko posebno lastnost, da ne strpi zraven sebe človeka druge narodnosti. Povsod skuša uveljaviti svoj jezik in svojo oblast, sili soseda, naj se mu pokori in sprejme nemški jezik namesto svojega in naj živi po nemškem načinu.

Nemški gospod, obrtnik in delavec so si v tem edini, da je treba odriniti Slovence, oziroma jih ponemčiti. Nemške šole, tovarne in delavnice izvršujejo leto za letom svoj kruti posel in morijo slovenske duše. Tovarnar ti daje zaslužka, zato pa moraš ti, slovenski delavec, trdo delati in molčati, voliti tako, kakor on zapoveduje, pošiljati otroka v nemško šolo in pustiti, da je tvoje dete že tujec, ki se posmehuje tvojim slovenskim besedam. In nemške obrtniške delavnice in trgovine po naših mestih in trgih so istotako požrešni grobovi za slovenske mladeniče.

Ko je stopil Jurka prvič pred svojega mojstra, takrat je že čutil pest nemškega nasilja. Mojster Zorec ga je bil splašil, vzel mu slovensko knjigo, ošteval ga zaradi slovenskih spričeval ter mu ostro ukazal, naj govori doma in povsod samo nemški. V vsej delavnici ni bilo človeka, ki bi ne bil istega mnenja kakor mojster. Ponočniki in tovariši vajenci so mu nagajali. Kolikokrat je moral poslušati porogljive opazke, češ, da je slovenski jezik izkozlal hudič, ko je prijahal na oslu v Ljubljano in se preobjedel koruznih žgancev. Jurka je moral molčati in se posili včasih tudi smehljati, kadar so se posmehovali slovenskemu govoru kmečkega ljudstva.

Mnogo se je govorilo takrat v delavnici o obsodbi, ki jo je izreklo sodišče o nekem Bratuši iz ptujskega okraja, ki si je bil baje spekel in snedel lastnega otroka.

»Ti Jurka«, ga je pičil Francelj, »ti si tudi tam nekje doma, kjer jedo človeško meso. Lahko si šteješ v čast, da si Bratušev rojak!« Celo gospod Zorec ga je priganjal na delo z zbadljivimi opazkami: »Le delaj, da boš postal močan, in se ti ne bo treba bati tvojih slovenskih rojakov, kadar jih obiščeš. Bodisi boš močnejši in se jih ubraniš, kadar bi te hoteli snesti, ako pa te premagajo, se ti tudi ne bo treba bati, kajti žilavo in trdo ključavničarjevo meso jih ne bo vabilo na južino...« Vsa delavnica se je krohotala in celo Jurka se je smejal.

Ko se je pa pozneje dokazalo, da je nemški sodnik bil obsodil nesrečnega Bratušo po krivem in da so slavni sodni znalci in zdravniki smatrali svinjske kosti za človeške, takrat niso popravili Jurkovi tovariši krivice, ki so jo bili storili Jurku s svojimi sirovimi očitki.

Čemu bi neki popravljali krivice? Ni bilo več potrebno. Jurkova slovenska duša je bila že napol topa in mrtva. Zadušilo se je ono blago seme, ki mu ga je bila položila v srce učiteljica v domači šoli, pozabljeni so bili vsi lepi sklepi, ki jih je bil storil Jurka pred odhodom v Maribor.

Kdo bi mogel popisati, kaj se godi v duši fanta, ki biva nekaj mesecev med Nemci in ki si mora že priznati, da ga je sram rojakov in materinskega jezika? Jurka je govoril sicer nemški že gladko, a vendar tako, da se je izdajal z vsako tretjo besedo. Po nedeljah pa je že nosil za klobukom znak: podobo

kragulja z ostrimi kremplji, s črno-rdeče-zlatim robom in napisom »VDJ«.

Kdaj si ga je pripel? Ali je morebiti že pozabil, kako se je bil branil tega znaka pri prvem obedu v salonu, takrat, ko mu je bil zalučal Feliks »slovenskega bedaka«? Vsega tega se Jurka ni več spominjal ali pa ni hotel več misliti na tisto dobo. Čudovit dar je podaril Bog odpadnikom: kadar se prelevijo v nemškutarje, pozabijo namreč kakor bi odrezal vse, kar je bilo poprej, dokler so bili Slovenci. Tega daru je postal deležen menda tudi Jurka, nekdanji Jurka, sedanji — Georg Ribitsch.

Odkar je živel Jurka v Mariboru, še ni srečal človeka, ki bi se bil zavzel za Slovenstvo. Ljudje so prihajali sicer v delavnico, s katerimi je bilo treba slovenski govoriti, in tudi z ulice je prihajalo več slovenskih glasov ko nemških, toda vsi ti, ki so govorili slovenski, so bili v očeh mojstra Zorca, pomočnikov in v očeh vsakega nemškega narodnjaka siromaki, pomilovanja in zaničevanja vredna sodrga. Izobražen človek vendar ne more biti Slovenec! V Jurku so polagoma utrdili misel, da mora obrtnik in meščan pretrgati vse vezi, ki ga spajajo s slovenskim domom, ter postati ves drugačen človek, takšen, kakoršnemu se pravi »deutsch«. Kultura zahteva to, tista omika, ki je last velikega nemškega naroda. Drugod ni prave omike, najmanj pa pri Slovencih, ki sploh niso kulturni narod, temveč ljudstvo razbojnikov, morilcev, tatov in ljudožrcev, zamazana vaška sodrga, sploh to, čemur pravi kulturni nemški človek »windisch«.

Te misli so vcepljali Jurku. V delavnici ni bilo človeka, ki bi bil mislil drugače, razen novega učenca Marolda, prišedšega od nekod s Pohorja, katerega pa so imeli tovariši za slovenskega bedaka kakor nekdanj

Jurka samega. Na Jurku je rodil vpliv tiste nove kulture že svoj sad, kajti krepko je pomagal obdelovati svojega novega pohorskega tovariša. Ta trdoglav dečko je znal sicer prav dobro nemški, a vendar si je upal trditi v salonu javno pri obedu, da je ves južni Štajer slovenska dežela z Mariborom vred in da ostane on Slovenec, če se tudi vsi nemškutarji postavijo na glavo. Vajenci so natepli Marolda še tistega dne zaradi neke malenkosti, v resnici pa zaradi njegovega Slovenstva in tudi »Georg« mu je prisolil nekaj bunk.

12. Obisk.

V petek dne 14. avgusta so zaprli delavnico ob petih popoldne, kakor vselej pred prazniki.

»Šurl, kam tako naglo?« se je čudil Feliks Ribiču, ki se je bil urno umil in opravil. »Počakaj vendar malo, da greva skupaj!«

»Ne boj se, saj pridem zvečer v staronemško pivnico. Zdaj se mi mudi v mesto.«

Jurka in Feliks sta si bila že prijatelja. Pozabljen je bil oni dogodek, ko so bile izginile Jurku dvajsetice in klobase. Skupaj sta hodila po mestu v prostih urah, po večerji sta si rada zaigrala »marjaš« z umazanimi kartami in skupaj sta spala v slamnati postelji. Feliks, ki je bil že delj časa član telovadnega naraščaja v Turnvereinu, je prigovarjal tudi Jurku tako dolgo, dokler ga ni uvedel v vrsto obrtniških vajencev. Ravno nocojšnji večer bi se imel vdeležiti Jurka prvič zabavnega večera, kakoršne prireja »Zveza nemške mladine« skupno s »Turnvereinom« svojim članom.

Morebiti mu ni bila všeč novica, da ga obišče ravno ta večer njegova mati. Tesno mu je postalo, ko je dobil dopisnico z obvestilom, da prideta mati in

morebiti tudi Liza na Marijin praznik z romarji v Maribor. Če prideta k njemu k Zorčevim, bo ga sram, kajti posiroveli tovariši ne upoštevajo radi sorodstva s kmetskimi ljudmi in bi se mu posmehovali, če bi ga videli s priprostima ženicama iz Haloz. Na drugi strani pa se je zbudilo v Jurku nekaj nekdanje naklonjenosti in ljubezni do matere, ki je nekaj tednov počivala v srcu in je sedaj oživela. Neusmiljeno mesto mu tega skritega zaklada še ni utegnilo izruvat.

Jurka ni počakal Feliksa. Gnalo ga je na ulico. Premeril je naglo dolgo Tegetthoffovo cesto in zavil proti frančiškanski cerkvi.

Pred samostanom je kar mrgolelo ljudstva. Romarice iz vseh štajerskih okrajev so postajale na majhnem trgu in se tlačile krog medičarjev in prodajalcev svetinj, spominskih podobice Matere Božje in raznih drugih odpustkov. V cerkvi jo bil ravno konec večernic. Po cerkvenih stopnicah navzdol so se rivale trume pobožnih žensk.

Jurka je vedel, kje ima iskati svoje ljudi. Korajžno si je iskal poti mimo medičarjev. Zadaž na trati je našel košate Poljanke, ki so sedele na ogrnjenih kriilih, južinale sir in beli kruh ter si kazale kupljene odpustke. Jurka jih je spoznal po noši in po govoru. Svoje haloške rojakinje pa je našel onstran ceste. Nekaj bosih žen je čepelo ob jarku, po govoru sodeč so morale biti Haložanke, a nobene znanke ni bilo med njimi. Jurka pa se kljub temu ni obotavljal, temveč je pristopil, smeknil po gosposko klobuk in se potrudil, da jih pozdravi po domače :

»Žene ste iz Haloz, jelite? Dober dan vam voščim !«

Ženske so se gotovo začudile temu polmestnemu fantu, ki je zavijal po haloško svoje vprašanje.

»Bog daj tebi tudi! Kateri pa si?«

»Ribičev sem s Turskega vrha. Naša mati so prišli danes v Maribor, tako so mi pisali.«

Žene so poznale Ribičevko, dasiravno so bile iz Gradišča v barbarski fari, in ena se je oglasila:

»Mater boš našel, dečko. Meni se zdi, da sem jih videla.«

Jurka je obstal pri ženah, ki jim je moral odgovarjati na deset radovednih vprašanj, potem pa se je zopet pomešal med romarje.

Haložanke so gledale za mladim rojakom, dokler se jim ni izgubil med ljudmi. Za nekaj minut pa so ga videle žarečih lic ob samostanskem zidu, kjer mu je stiskala mati Ribičevka roko.

»So že vkup!« — —

Jurka ni imel posebno mnogo povedati. Pohvalil se je z zdravjem in zadovoljnostjo, nato pa jel zobati slive-drobnice, ki mu jih je ponudila Liza. Poslušal je med tem, kaj mu naznanjajo bratci, kaj oče. Na vprašanje, ali naj gredo skupaj na dom gospoda Zorca, je odgovoril Jurka, da je bolje, če ne gredo tja, kajti gospod je baje danes zelo slabe volje in tudi on da ne utegne hoditi nazaj v Melje. Zlagal se je, da mora ob pol sedmih hiteti v šolo in to bo za 10 minut!

Mati Ribičevka si je bila mislila, da bosta z Lizo morebiti lahko prenočili kje na slami pri Jurku. Vesele se je že v duhu, kako se bodo lahko zvečer pogovarjali o vseh drobnih rečeh. No, če ne more biti, Bog pomagaj! Saj noč ne bo hladna in toliko stotin drugih romarjev si tudi ne išče nikake strehe! V najhujšem slučaju pa se stisneta v kakem prenočišču med romarje in dobro bo za silo.

Ob zidu so se počasi sprehajali, kjer je bilo manj ljudstva. Liza ni govorila nič in ni bila niti vesela kakor mati. Brat se ji je zdel ves drugačen. Njegov glas je bil izpremenjen, nič milega in nežnega ni bilo v njem. Tudi to ni ugajalo Lizi, da ju ni popeljal na stanovanje. Očividno ga je sram matere in nje, kajti drugače bi vsaj pozneje, po šoli lahko šli malo gledat k njemu. Liza je vse to čutila in ga ni hotela nadlegovati z vprašanji.

Vrnivši se pred cerkev je kupila mati Ribičevka štiri svetinjice in dala eno Jurku. Rada bi mu bila odrinila tudi kako krono, a imela je premalo. Jurka je menda pričakoval nekaj drugega, kajti nekako nevoljno je utaknil svetinjo v žep in se pri tem oziral okrog kakor če bi se dolgočasil.

»Jutri zaran se morebiti še najdemo tukaj,« je menil.

»Pa zgodaj moraš priti. Po rani maši odidemo vsi haloški romarji zopet domov.«

»Saj se bomo videli zopet drugič! Bodite zdravi!«

Ko je korakal Jurka preko ceste, se ni ozrl po njih.

»Kako čeden dečko je postal Jurka!« se je pohvalila mati. A videti je bilo, da ji pohvala ni prišla iz odkritega srca.

»Čeden in čuden!« je dodala Liza.

Jurka pa je koncem aleje zavil na desno, potegnil za oglom svetinjo iz žepa in jo zalučal ob zid, odkoder se je odbila in se cinkljaje pritočila pred njegovo nogo.

»Še tebe mi ni treba!« je zamrmral in stopil na svetinjo.

Došel ga je znanec, vajenec, ki je hitel istotako v Turnverein.

»Heil Ribitsch! ga je pozdravil za hrbtom.
»Heil!« In urno sta odšla v telovadnico.

13. V staronemški pivnici.

Zabavni in poučni večeri za turnerje in njihov naraščaj so se vršili v drugi sobi »staronemške pivnice«. Člani društva so se shajali tukaj redno vsak mesec enkrat k mesečnim »knajpam«, tupatam pa so se smeli udeleževati večerov tudi vajenci (naraščaj) in gostje. Tak sestanek so določili na večer 14. avgusta.

Ob dolgi mizi so sedeli vajenci in čakali, kdaj pride pivo na mizo. Pivo je vendar glavna stvar!

»Heil!« »Heil!« so ponavljali vajenci za starejšimi turnerji, kadarkoli so se odprla polsteklena vrata, skozi katera so prihajali člani.

Ribič je sedel blizu ogla zraven Feliksa in si radovedno ogledoval slike in napise po stenah. Na črni deski je čital: »14. VIII. Vereinsabend. Vortrag über deutsche Arbeit an der Sprachgrenze«.

Gostilničarjev hlapec je prikotal sodček piva v sobo, ga dvignil na stol v kotu in mu izbil čep. »Heil Bier!« se je oglasil nekdo, ki mu je brizgnil curek pivnih pen po licu.

Društveni tajnik je potrkal z nožičem ob polno čašo in pozdravil navzoče z nekoliko hripavim glasom. Ko je končal, je udaril v pozdrav s čašo ob mizo in poslušalci so ga posnemali. Tudi Ribiču je dobro teknilo pivo.

Nato je vstal zraven tajnika predavatelj. Ribič je slišal, da je ta rdečelasi mož potovalni učitelj Grünberg. Rdečelascu so se zabliskale oči in nemir po sobi je polegel.

»Dragi nemški bratje! Vaš »Turnverein« stoji v prvi vrsti bojevnikov za nemško stvar v Mariboru. Slava društvu, ki vzgojuje mlade moči s svetim ognjem za oni veliki dan, ko bo nemški narod rabil krepkih bojevnikov, ko bo zadonel glas tudi v to obmejno mesto, da se združite s svojimi brati ...«

»Heil!« Govornik je moral za trenotek prenehati.

»Rad bi doživel dan, ko bomo lahko ves mariborski okraj imenovali svojo nemško posest! V ta namen je treba napeti vse moči in delovati drugače in krepkeje, nego naši predniki, ki tekom 8 stoletij niso mogli izbrisati južnemu Štajerskemu slovenskega lica. Žalostno je, da še žive dandanes nemški bogataši — tudi tukaj med nami v Mariboru —, ki ne ganejo prsta v okrepitev nemške posesti. To, bratje moji, ni narodno delo, ako redi nemški veletrgovec 30 slovenskih ljudi, pomočnikov, hlapcev in služabnikov, in pri tem mirno gleda, kako se šopiri po njegovi hiši tuj jezik. Koliko je takih, ki gledajo mirno, kako se pehamo navdušeni nemški narodnjaki za nemškimi cilji, oni pa ne ganejo niti z mezincem in stoje ob strani, namesto da bi nam priskočili z resničnim delom na pomoč. Ti ljudje so pravzaprav naši nasprotniki. Lenoba v naših vrstah je hujši in mnogo bolj nevaren sovražnik nego so nam Slovenci.«

»Res je!« »Tako je!« »Žalostno!« so klicali poslušalci. Ribiču je ugajal ognjeviti govornik.

»Mlačnost moramo iztrebiti iz nemškega meščanstva. Nemški narod nima celo nobene koristi od tistih dvornih svetnikov, milijonarjev, tovarnarjev in vseh visokih gospodov, ki sicer govore nemški, ki pa se sramujejo občevati s priprostim nemškim meščanom, uradnikom in delavcem. Vsi stanovi bi si morali biti

edini. Poglejte Slovence! Če bi šel v tem trenutku kdo tja v njihovo gnezdo, ki ga imenujejo »Narodni dom«, bo našel gotovo advokata, profesorja in sodnega svetnika v prijaznem pogovoru z delavcem pri isti mizi! Na Dunaju sem videl na lastne oči, kako so občevali na slovanski veselici češki delavci z odličnimi gospemi in kjer ni bilo sram vseučiliškega profesorja sedeti na travi, ker ni bilo več prostora pri mizah... Pri sosedni mizi so se smejale moravske sobarice in kuharice in so mu ponudile stol — in profesor ga ni odklonil. S tem, dragi moji, se povzdiguje zavest in narodni čut srednjih in nižjih stanov in zato so Slovani v primeru z Nemci tako žilavi in nepremagljivi. Kdaj bomo tudi mi tako ravnali? Skrbimo da bo naša generacija boljša in da padejo vsi obziri, ki so doslej delili naš narod v — razne stanovske stranke!

Najbolj požrtvovalen stan je doslej naše srednje meščanstvo. — Večina tisočakov, ki jih prejema obrambna društva »Südmark« in »Schulverein« itd., prihaja iz žepov nepremožnih uradnikov in malih meščanov. Bogataši ne prispevajo nič ali bore malo. Kaj vse bi lahko Nemci igraje dosegli, če bi imeli vsi stanovni enako navdušenje za narodno stvar! »Südmarka« bi igraje imela na leto 15—20 milijonov dohodkov in bi v nekoliko letih lahko pokupila vsa večja posestva slovenskih okrajev! Če spravijo Čehi za svojo šolsko družbo na leto čez milijon kron, je za naš bogatejši in veliki nemški narod prava sramota, — kajti naš »Schulverein« se mora zadovoljiti na leto z nekoliko 100.000 K dohodkov, ko bi jih lahko imel nad 10 milj. Naša požrtvovalnost se mora povečati, našim društvom se morajo najti novi viri dohodkov, kajti z dosedanjo

beračijo nemška stvar prepočasi napreduje. Morate namreč pomisliti, da tudi nasprotniki ne dremljejo in da je za nas vsako leto boj težavnejši, kajti slovenski kmet ne bo več dolgo takšen bedak, da bi mirno gledal, kako ga odrivamo, ga preganjamo z njegove zemljin mu jemljemo deco! V zadnjih letih že prihajajo iz južnoštajerskih nemških trgov obupni klici, da je njihovo Nemštvo v nevarnosti. Sto let je bilo dobro, nihče se ni brigal, nobenemu Slovencu ni prišlo na misel, da bi videl v nemškem meščanu nasprotnika.

Odkar pa se jim je razjasnilo, začenjajo zahtevati tudi zase jezikovne pravice in slovenska mladina kar kipi navdušenja. Hud boj nas čaka, dragi moji, če hočemo povsod ohraniti, kar je nemškega, in če hočemo pridobiti, kar še ni našega.

Naš »Schulverein« vzdržuje sicer 40 šol ob jezikovni meji in je vzgojil v njih 60.000 otrok, dragocen nemški naraščaj, ki bodo požrtvovalni nemški vojščaki. Tukaj pri nas v mariborskem okraju podpira »Schulverein« nemštvo v 26 občinah. Pomagal je s tisočaki pri šolskih stavbah v Studencih, v Gornji Kungoti, v Razvanju in Radvanju, postavil je šole na svoje stroške v Pekrah, v Št. Ilju, na Pragerskem in v Slovenski Bistrici. V Slovenski Bistrici vzdržuje tudi otroški vrtec. Mnogo drugih občin pa je prejelo drugačno podporo. Za mariborski okraj je potrošil Schulverein že 275.000 kron. Ravno tako podpira in vzdržuje Schulverein nemštvo v ostalih slovenskih okrajih. V celjskem okrožju omenjam Gaberje, Hrastnik, Laško, Vitanje, Konjice, Loče, Vojnik, Zidan most itd., ki so prejele raznovrstnih podpor v znesku 243.564 K. Za Brežice in Sevnico je izdal Schulverein 200.000 K, za Slovenjgradec, Brezno, Muto,

Marenberg, Ribnico, Vuzenico, Šoštanj in Velenje, 179.000, za Ptuj, Ormož, Rogatec in Slatino 164.000, za Ljutomer 46.000, za Radgona in Sladkoro 30.500 K. Te številke jasno govore, kajti samo za južno Štajersko je izdal Schulverein doslej nad milijon kron.

S temi ogromnimi podporami pa vendar nismo mogli vsega doseči, kajti posamezni nemški tisočaki se porazgube v raztresenih okrajih kakor kapljice v slovenskem morju. Naši nemški voditelji so prišli do spoznanja, da je neobhodno potrebno še nekaj drugega. Ob narodni meji je treba kupovati slovenske kmetije, treba je pridobivati zemljo in naseljevati nemške kmete in obrtnike.

Izkušnja nas namreč uči, da niti višja nemška izobrazba, niti požrtvovalnost, niti navdušenje ne more zadrževati napredujočega Slovenstva, če nismo trdni gospodarji na svoji zemlji, če ne čutimo trdnih tal pod nogami.

V tem oziru izpopolnjuje drugo društvo »schulvereinsko« delo. To društvo je naša »Südmark«. Südmarka je pokupila nad 300 oralov ob slovenskonemški meji blizu Maribora v Št. Ilju, in naseljuje krepke nemške kmete. Mnogo več bi lahko storila Südmarka, a denarja nimamo. Pravzaprav je teh 300 oralov zemlje bore malo, ki jih je pridobila Südmarka nemškemu narodu. V istem času smo na drugih krajih zgubili mnogo več. Naš nemški kmet ima premalo narodnega ponosa, ki pri nasprotnikih kar prekipeva. V obmejnih vaseh in nekdam celo nemških mestih in trgih minevajo nemški rodovi in naši predniki so nam zapravili

strahovito mnogo. To mora biti drugače, potem bo morebiti bolje.

Tudi tukaj v mariborski okolici smo nazadovali. Slovenski valovi butajo vedno močnejše proti mestnim zidovom, okoliške, pred desetletji nemške vasi so v nevarnosti, da padejo po vrsti Slovincem v roke. Nemška posest se krha gruda za grudo, hiša pada za hišo in zadnji čas je, da se zbudimo in viknemo: »Pomagajte nam, drugače propademo!«

A kje začeti, ko done iz vseh kotov klici: »Pomagajte! Pomagajte!«

V mariborski okolici se naseljujejo neprenehoma novi slovenski elementi, Kranjci in Štajerci. Proti temu ni pomoči in niti ni mogoče energično nastopiti proti naseljencem. Ljudstvo prihaja že od nekaj iz južnih okrajev proti severnim, v tem je globoka zgodovinska poteza. Ptujsko polje, Slovenske gorice, Mursko polje na Štajerskem in Ogrskem je nekak reservoar ljudstva, ki se grozno množi in ki pomenja za Nemce veliko nevarnost. A kaj, saj še mi sami podpiramo slovensko naseljevanje! Pomislite dragi bratje, na delovanje naših denarnih zavodov!

Slovenski posestnik pride s Ptujkega polja z 20.000 K premoženja in si kupi v mariborski okolici posestvo za 50.000 K, ki je bil doslej v nemških rokah.

S 30 tisočaki pomaga slovenskemu kmetu naša mestna šparkasa, pri kateri je prevzel kmet dolg. Naši denarni zavodi dajejo kaj radi Slovincem hipotekarni kredit in tako kupujemo pravzaprav Nemei sami za Slovence posestva in podpiramo slovensko naseljevanje. To je greh, — kajti na ta način se izpodrivamo sami.

Res je sicer, kar trde naši politiki, da se čutijo naselniki bolj tujce med tukajšnjimi domačini in da večinoma nimajo nič skupnega z domačim slovenskim prebivalstvom. Tembolj bi se morali potruditi Nemci, da bi si pridobili nove naselnike s podrobnim delom, da si ohranimo stariše v prijaznosti, njihovo deco pa, ki je skromna in ki nima nikakih potreb, da si popolnoma pridobimo in asimiliramo Nemštvu v šoli in vzgoji.

Kaj nam pomagajo nemške šole v okolici, če deluje slabo učiteljstvo na njih? Učitelj bi imel biti povsod pijonir nemškega naroda in iskati dotike tudi s slovenskim kmetom, imel bi biti prijazen s slovenskim delavcem. Zdaj pa ne ve nihče izmed nas, kaj se godi v Radvanju ali v Razvanju, v Pobrežju in v Studencih. Učiteljstvo viha nosove, hodi na nemške veselice v Maribor, kliče »Heil!«, toda ne vprašujte nikogar, kaj so storili za razširjenje Nemštva!

V takih vaseh bi imeli delovati sami izborni, zavedni in pametni učitelji in dolžnost Schulvereina in Südmarke je, da take moči izdatno podpirata in dobro plačujeta. Iz dobrih nemških šol bi dobivali potem naraščaj, ki bo popolnoma zmožen nemščine in ki se bo napajal v ljudski in obrtni nadaljevalni šoli z nemškonacionalnim duhom. To šele bodo naši trdni možje nemškega mišljenja, ki bodo znali tudi gladko slovenski govoriti in to jim bo dobro služilo.

Tudi v mestu Mariboru samem ne stoji nemška stvar tako trdno, kakor radi sanjamo. Trgovina in obrt, industrija in uradi so zares skoro izključno v nemških rokah, toda nevarnost je vendar, da nazadujemo tudi tukaj. Obrtni in rokodelski naraščaj ni naš in komaj in komaj vcepljamo nemško prepričanje v tiste mlade

ljudi, ki prihajajo v naše mesto v uk. Služabništvo je slovensko, v vsaki hiši je tretjina ljudi slovenski občujočih. Kam plovemo? Pred 40 leti ni bilo 50 Slovencev v Mariboru, zdaj jih je 5000, za 10 let jih je lahko 10.000, za 20 let 20.000 in takrat ne bo več mogoče trditi, da je Maribor nemško mesto. Ne majajte z glavami, bratje moji, ne zatajujte si nevarnosti! Nisem človek, ki vidi vse črno in ki obupuje, ne, samo poklical bi vas rad k boljšemu delu, kajti nevarnosti se ubranimo le, če napnemo vse moči. Če menite, da vam slikam vse v pretemnih barvah, potem vas opozarjam na Celje. Celje naj nas pouči! Celje bo kmalu slovensko mesto, če bomo nazadovali še naprej tako, kakor v zadnjih 30 letih. Kdor opazuje narodnostni boj in premikanje narodne posesti v Celju mora obupati! Pred 30 leti je bilo Celje čisto nemško mesto, edini dr. Kočever in trgovec Kapus sta bila Slovenca. Vse hiše, sploh vsa posest je bila nemška. Ko pa je prišel v Celje dr. Sernee, pozneje posebej dr. Dečko, je bilo od leta do leta hujše. V vseh stanovih imajo že Slovenci svoje zastopnike. Uradništva je že nad polovico slovenskega, Nemci nimajo nobenega notarja, slovenskih advokatov je večina, trgovcev in obrtnikov je že tretjina slovenska. Slovenci imajo v mestu dve šoli, tiskarno, močno časopisje. Do 30% hiš je že izgubljenih, je že v slovenskih rokah. Oni ljudje, ki niso v mestu, prej imeli nobenega pomena, konkurirajo dandanes z našimi in izpodrivajo v konkurenci nemške trgovce in obrtnike. V pridobivanju hiš in zemlje Slovenci čudovito napredujejo, znano pa je, da je tisti gospodar, ki je posestnik. Stavbeno društvo imajo Slovenci, ki ne počiva in ki bije kakor s kladivom po celjskem Nemštvu. V nevarnosti je Celje,

dragi moji, in kdor to preišljuje, se mu krči srce. Kaj bo iz tega? Nemška usnjarska obrt je izumrla, nemško kamenarstvo je prešlo v slovenske roke, slaščičarstvo propada, nasprotnik pa je vsak dan močnejši. Koliko starih nemških družin se je izselilo ali pa izumrlo. Slovenci kupujejo krog Celja graščine, jih parcelirajo in naseljujejo kmete. Resnice ne moremo utajiti, da so vrgli Slovenci kar v enem letu dva milijona na Celje in celjsko okolico.

Zadnji cilj njihovega gospodarskega in političnega boja je osvojitve Celja, osvojitve vseh drugih spodnještajerskih trgov in mest.

Bratje, nočem vas utrujati. Naslikal sem vam, kako nalogo vršita obrambni društvi »Schulverein« in »Südmark«, naslikal sem vam težki boj, v katerem ne smemo podleči. »Turnverein« je štel vselej v svojih vrstah najodločnejše može in mladeniče, in to svojo slavo naj si ohrani tudi nadalje. Vi mladi vojščaki, posnemajte v vsem svojem delovanju svoje izkušene starejše brate! Poskrbite, da se pomnoži četa turnerjev v nepremagljivo armado, čuvajte nad svetim zakladom nemške kulture ob Dravi, stojte vselej na straži za Nemštvo v Mariboru! Heil!«

Govornik je kenčal.

Poslušalci so ocenili govor z navdušenimi klici. Zadnje govornikove besede so veljale mladi družbi ob dolgi mizi, naraščaju.

Ribiča je bilo prevzelo navdušenje. Zvesto je bil vlekel na uho vsako besedo in čutil koncem govora potrebo kimati h govornikovim izvajanjem, kadar so prikimavali drugi. Prepričal se je, kaka nevarnost preti Mariboru in lahko mu je bilo, ker je čutil, da se je na njem že izpolnila govornikova želja in da je voljan

tudi on stati na straži za mariborsko Nemštvo. A predno je mogel izreči kako sodbo Feliksu in tovarišem, so vstajali poslušalci in jeli peti krepko pesem »Če vsi se izneverijo...« (»Wenn alle untreu werden«). Ribič ni znal besedila in je odpiral začetkoma samo usta, pozneje pa, ko je prikipela melodija do vrhunca, je že pomagal.

Vrčki so zarožljali in zacingetali. Hripavi tajnik je izrekel v imenu društva potujočemu učitelju srčno zahvalo ter ga prosil, naj kmalu zopet pride predavat. Vajenci so med tem pridno nagibali čaše in se pogovarjali šepetaje. Za četrto ure so izpraznili prvi sodček, kar je bilo znamenje, da lahko vajenci gredo. Nekateri izmed njih bi bili še radi ostali, toda tajnik jim je odločno namignil, naj se odpravijo.

Starejši člani so pili in se zabavali še dalje. — Lorčevi vajenci so šli skupaj proti domu. — —

Tam pri slovenski cerkvi se je oziral Ribič na desno po šotorih in majhnem trgu. Še vedno je bilo živo. Po cerkvenih stopnicah in v travi so ležali romarji. Njih polglasni razgovori so tajnostno prihajali preko ulice.

»Kako so te babe neumne!« je menil eden izmed vajencev. Jurka je slišal. Slutil je, da leže med romarji tudi njegovi rojaki. Nasmehnil se je proti onemu vajencu ter obrnil besedo:

»Lep večer je bil, kaj ne? Dosti imenitnega smo slišali.« — —

Doma v salonu je bila tema. Vajenec Marold, tisti slovenski trdovratnež, je smrčal na svojem skromnem slamnatem ležišču na tleh. Feliks se je zatekel nalašč proti ležišču in pohodil Marolda, kakor če bi se bil spotaknil. Ribič je butnil za Feliksom ob Ma-

rolda kakor nehote, Mihelin pa je kar padel po njem. Marold se je prebudil in slišal pijane tovariše, ki so se opravičevali.

»Moraš oprostiti, »windischer Heiland«, če smo te zbudili. Je že tako!«

Marold se je obrnil in zopet dremal.

14. V obrtni šoli.

Zorčevi vajenci so izrabljali mojstrovo dobro voljo. Po telovadnih urah so izostajali včasih do desetih ponoči. Mojstru, ki je redno nadzoroval svoje ljudi in hotel imeti vajence v boljšem redu, ni bilo po godu njihovo pohajkovanje. Nekoč je zvedel, da so se udeležili pretepa v mestnem parku. Mestni stražnik je prišel v delavnico in javil, da je ranil vajenec Feliks sinoči v parku z nožičem slovenskega dijaka. Zdaj je bilo mojstru dovolj. Prepovedal je vajencem udeležbo pri Turnvereinu ter jim ostro zabičal, da ne smejo noben večer iz hiše.

Ko je hotel pozneje posredovati član Turnvereina, češ, da jih hoče pošiljati vselej po telovadnih urah naravnost domu, ga je odpravil mojster z odločnim odgovorom, da se nima nihče mešati med njega in njegove vajence, za katere je odgovoren edinole mojster. Zdaj je čas, da se učijo v delavnici, z vsem drugim pa naj počakajo, dokler niso pomočniki. In pri tem je ostalo.

Začetkom oktobra je jel obiskovati Ribič obrtno šolo. Pri vpisovanju sta se javila nova Zorčeva vajenca in sicer Ribič za Nemca, Marold za Slovenca. Slovenski vajenci obiskujejo prvo leto pripravnico in šele drugo leto pridejo v prvi, tretje leto v drugi letnik, nemški vajenci pa vstopajo kar na začetku v prvi

letnik ter obiskujejo šolo samo dve zimi. Tako je prišlo, da je doletela Ribiča čast sedeti z nemškimi vajenci v prvem letniku, Marolda pa so porinili v pripravnico, dasiravno je znal več nemški nego Ribič. Toda Ribič se ni dolgo veselil svoje nemške pravice. Prvi torek jim je razkladal učitelj Blascheg razne dolžnosti, ki jih imajo vajenci glede šole, ter omenjal koristi obrtnega nadaljevalnega pouka. V petek so poskusili z nemškim čitanjem, pisanjem in računanjem, pri čemer je Ribiču kakor tudi nekaterim drugim umetnim »Nemcem« trda predla. Tretjo uro, v nedeljo dopoldne je pa že priromalo troje vajencev z Ribičem iz prvega letnika v pripravnico, češ, da ne znajo dovolj za prvi letnik ter da ostanejo za letos v pripravnici. V pripravnici je poučeval učitelj Wassmann, ki je takoj vedel, kaki »Nemci« stoje pred njim. Pošalil se je ter jim odkazal zadnjo klop.

Pet ali šest zavednih slovenskih vajencev se je muzalo ob pogledu na nove tovariše. Vsi so bili ene misli, da se prav godi nemškutarčkom. Čemu se štulijo kozli med koštrune! Marold je privoščil svojemu tovarišu Ribiču nekoliko sramote.

V pripravnici je sedelo zdaj 29 vajencev, ki so se kmalu spoznali med seboj.

Učitelj Wassmann se je trudil resno, da bi dosegel poleg strokovnega pouka tudi nekaj drugih uspehov. Ni minilo ure, da bi ne bil povdarjal velike oblasti nemškega jezika, velikanske kulture nemškega naroda in organizacije nemškega obrtništva. Tukaj na jugu baje ni za obrtnika nikake prihodnosti in čim dalje pogledaš med Slovane, tem hujše je. Ob drugi priliki je trdil, da se doli na Balkanu o obrti sploh ne more govoriti, kajti vse, kar imajo Slovani, je delo

nemških rok in uspeh nemških šol. Pomočnik, ki se je izuril in izučil v Mariboru, mora imeti nepretrgoma pred očmi nemško državo, kjer je pravi raj za delavce vseh strok. Tam je zaslužka dovolj. Nobeden pomočnik naj ne zamudi potovati po nemških mestih, kjer bo spoznal, kako velikanska je njihova gospodarska moč in kako neizmerno je napredoval ves nemški narod.

Učitelj je opazil, da je razdeljen razred v dva tabora. Nekateri so mu verjeli in odobraval priklonjave njegovo hvalo Nemštva, večina pa je poslušala molče. Kar je bilo zavednih fantov, so se grizli v ustnice in nestrpnost čakali konca ure, da se oddahnejo na ulici. Nek urarski vajenec, ki je bil rodod Čeh, navdušen Slovan, se je priveril slovenskim tovarišem, da bo zagodel enkrat učitelju, če ne bo miroval s svojimi žalitvami Slovanov. In res je vstal Bouček neko nedeljo ter pretrgal učiteljev slavospev Nemštvu z besedami:

»Gospod učitelj, prosim, zdaj ni ura za politične govore, temveč ura računanja!«

Wassmann je ostrmel na odru. Kar sapa mu je zaprlo. Vse glave so se obračale proti Boučku, ki je zopet sedel in predrzno zrl v rdečega učitelja.

»Kaj, kaj je rekel ta — človek?« je bruhalo iz Wassmanna.

»Da bi nas učili rajši računanja, ker je zdaj ura računanja!« je odgovoril Bouček in takoj zopet sedel.

• »Ti — ušivec, kaj si upaš?«

Wassmann je poskočil pred klopni in stopil z dvema dolgima korakoma pred Boučka. Oči so se mu iskriale in obe roki je stisnil v pest, kakor če bi hotel mahoma zdrobiti fanta v prah. Bouček je tretjič vstal in se zaklonil, da se umakne nasilnemu učitelju, ter rekel:

»Jaz nisem ušivec!«

Glas mu je trepetal. Nekoliko trenutkov sta se gledala in bilo je videti, da se krepki Bouček ne bo dal meni nič tebi nič pretepati. V tem se je učitelj premagal, roke so mu omahnile.

»To se ti bo še utepalo!«

Z divjim očesom je premeril Boučka in se vrnil k tabli.

Boučkov opomin je rodil dober sad, kajti odslej je učitelj Wassmann redkeje govoril o premoči Nemštva. Bouček pa je bil od onega nastopa nekak voditelj slovenskih vajencev, ki so se zbirali pred poukom vselej okoli njega. Slovenska beseda je bila sicer prepovedana, a Bouček se ni nikdar oziral na prepoved, češ: »Saj nam ne morejo nič, če govorimo pred poukom in po pouku med seboj slovenski!«

Če bi ne bilo Boučka v razredu, potem bi bil imel učitelj Wassmann lahko delo. Zdaj pa se je organiziral slovenski tabor vajencev, ki je štel 20 glav, in ki mu ni moge! več učitelj zlahka do živega. Ostalih 9 je bilo nemškega mišljenja, med njimi Ribič, glede znanja pa niso bili boljši ko slovenski tovariši.

Bouček in Marold sta poskušala pregovoriti Ribiča, naj ne hodi z Nemci, doseгла pa nista ničesar. Ribič je bil celo izgubljen in tako zagrizen, da je ova dil Boučka in Marolda učitelju in doma mojstru, češ, da agitira med vajenci proti Nemcem. Marold je prejel zasluženno plačilo, kajti ravnatelj obrtne šole ga je pošteno okregal, mojster Zorec pa mu je zagrozil, da ga požene iz uka ob prvi priliki.

Ribič je imel odslej mir, za Marolda pa se je pričel pravi pekel v delavnici, kajti pomočnik, kateremu je bil poverjen Marold kot učenec, se ni zbal nobenega sredstva, da bi občutno kaznoval trdovratnega

slovenskega rogovileža. Krvavi žulji na Maroldovih rokah so pričali pogostoma o trdem uku, katerega je zavžival. Fant je izprevidel, da je najboljše, če mirno prenaša vse trpljenje in če molči na vse zbadljive vzdevke. V srcu pa je kuhal srd in trdno voljo, da bo svetu pokazal drugačno lice, kadar bo prost.

Meseci, ki naglo teko, so bili imenitni zdravniki za Maroldove bolečine. Delavstvo se je izpreminjalo, v delavnico so prihajali novi pomočniki, prejšnji so odhajali po svetu za kruhom, starejši vajenci so postajali pomočniki in nadomeščali so jih novi — »ministri«.

Ribič je vzrastel in se tako izpremenil tekom treh let, da bi ga bil lastni oče težko spoznal. V šoli se mu ni godilo ne drugo ne tretje leto najbolje, v delavnici pa je bil vselej vesten in marljiv. Tretje leto je hodil na stavbarska dela in je tam precej zaslužil na napitninah. Mojster ga je večkrat pohvalil ter mu daja! vsako soboto krono za priboljšek. Iz knjižnice obrtne šole si je izposojeval nemške pripovedne in strokovne knjige in dasiravno ni čital mnogo, je vendar skušal tudi v tem oziru izpopolniti svojo izobrazbo.

V zadnjih mesecih svoje učne dobe je izdeloval železno nagrobno ograjo, kateri je priznal odbor na razstavi izdelkov obrtniških vajencev častno ceno 20 K v zlatu. In tako se je približal trenotek, ko je imel postati iz vajenca pomočnik. Znesek 24 kron, ki bi ga imel plačati obrtni zadrugi za učno spričevalo, mu je ponudila »Zveza nemške mladine« in Ribiču ni bilo treba iskati denarja drugod.

Na božič leta 1906. je bil Ribič že pomočnik.

15. V službi nemške propagande.

Leto 1907. je prineslo Mariborčanom dosti strahu in nevolje. Nemškonacijonalna meščanska klika, ki je gospodarila od pamtiveka brez skrbi v vseh zastopih in ki se je zibala v prijetnih sanjah, da njene vlade ne more nihče omajati, je čutila, da v velikem delu prebivalstva nima več zaupanja. Socijalisti so se bili v prejšnjih letih pridno zbirali in so postajali Nemcem nevarni nasprotniki.

Tudi Slovenci, ki jih mestni urad ni nikdar upošteval, so jeli siliti na dan ter se organizirati v strokovnih društvih. V Studencih pred Mariborom so stariši zahtevali slovensko ljudsko šolo in z isto zahtevo so preplašili slovenski meščani mestni svet. Zelo neljuba novica je bila vladajoči kliki, da se je ugnezdil v Mariboru Sokol, slovensko telovadno društvo.

Najhujši udarec pa je zadel mariborsko nemštvo takrat, ko je po uvedbi splošne in enake volilne pravice propadel kandidat Wastian. Nihče se ni nadejal tako hudega poraza, ki je dokazal, da so zgubili nacijonalci večino v mestnem prebivalstvu, — ki je bila itak samo umetna.

Po trpkih izkušnjah se je lotila nemška stranka z novo vnemo dela. Z denarjem in z veselicami so si jeli iskati novih privržencev med delavstvom in nižjim meščanstvom. Tisočaki so romali iz Südmarkine blagajne v Maribor, da okrepijo propadajoče nemštvo. V stokovnih organizacijah, obrtnih zadrugah, v železničarskih društvih in v posameznih večjih delavnicah so se pojavili agitatorji, ki so neumorno iskali ljudi za organizacijo nemških volilcev. Za delavce in železničarje se mestni mogotci poprej niso niti zmenili, zdaj pa so jim osnovali — blagi dobrotniki! — kar pod-

porno društvo »Arbeiterschutz«, od katerega je dobival vsak, kdor je hotel pristopiti kot član, v slučaju bolezni in potrebe nenavadno veliko podporo. Strme so se povpraševali delavci, odkod neki prihaja ta lju-bezen.

V zadrugi kovinskih obrtnikov ni bilo treba mnogo agitacije, kajti mojstri in pomočniki te stroke so bili itak še prej po ogromni večini strogo nemškega mišljenja. Med ključavničarji je jako malo socijalistov in Slovencev.

Mladi pomočnik Ribič je veljal za zanesljivega človeka. Ni bil sicer volilec, saj še ni prestopil niti 20. leta, toda navdušen nacionalec, ki zna slovenski, stori lahko mnogo dobrega za nemško stranko med nezavednimi ljudmi. Na zaupnem sestanku v staronemški pivnici je bil navzoč Ribič, ko je razlagal advokat dr. O. načrt vsestranske nemške propagande v Mariboru in okolici. Kdor hoče delovati v prid nemštvu, dobi denarja na razpolago, da ne bo trpel gmotne škode. Po zborovanju se je prijavil tudi Ribič in prejel takoj 20 K, nekaj dni pozneje pa še 50 kron s pogojem, da se pridruži zabavnemu klubu »Draulandler«, ki ima nalogo vsako nedeljo prirejati izlete v okoliške vasi ter delati tudi med kmeti propagando za nemštvo s petjem, govori, šaljivo zabavo ali kakorkoli.

Tako je prišlo, da je imel Ribič priliko obiskovati v veseli družbi veselice gasilnih društev v Kamnici, Pobrežju in drugod, prepevati ob kresovih v Razvanju in Radvanju in se udeleževati schulvereinskih in südmarkovskih zborovanj. Vselej ni bilo bogvekakoprijetno na teh izletih, tako na primer nekoč v Pesnici, kjer so jo morali mestni izzivači na naglem pobrisati pred domačimi fanti.

V delavnici je hodilo delo svojo pot. Ribič bi si bil lahko prihranil marsikak desetak, toda z denarjem ni bilo prave sreče.

Nazadnje pa so nekateri dogodki povzročili, da se je odločil Ribič zapustiti Zorčevo delavnico. Z delovodjo je prišlo nekolikokrat do prepira, razen tega pa so užalili po neprevidnosti Ribiča v Turnvereinu. Na občnem zboru je namreč predlagal nekdo, naj se podeli eno odborniško mesto Ribiču, ki je jako marljiv telovadec. Takrat je vstal neki jurist ter skušal prepričati zborovalce, da si mora Turnverein, najodločnejše nemško društvo, izbrati kot odbornike same izkušene može pravega nemškega pokolenja. Nato je nastal hrup, kajti turnarji so se zavzeli za Ribiča ter očitali govorniku, da ne pozna Ribičevih zaslug, nakar je oni jurist še enkrat naglašal, da je treba v odboru lepše donečih nemških imen. Takrat je izjavil Ribič, da noče, da bi ga volili, dasiravno slovanško ime ne more biti društvu na škodo. Stvar je postala neprijetna in debata se je razvlekla celo po nepotrebnem. Nek govornik se je jel celo britko šaliti iz te zadeve. Spomnil se je volilnega imenika za Maribor, ki obsega med 4600 volilci samo 1040 nemških imen, vsi drugi so -šiči, -čiči in razni drugi -tiči. Rekel je, da plača 50 K tistemu, ki mu navede katerokoli mariborsko ali spodnještajersko nemško društvo, čigar odborniki slišijo vsi na pristna nemška imena. Kot dober primer je navedel »Društvo za podpiranje nemške šole v Pobrežju«, čigar odborniki se pišejo: Pihlerič, Pšenička, Pšeničnik in nadučitolj Brničnik.

Stirinajst dni pozneje je že delal Ribič pri nekem mojstru v Gradcu. Prav na tistem se je bil poslovil iz Maribora. A nič se ni mogel udomačiti v Gradcu.

Pogledal je tudi tukaj k turnarjem, ki so ga na videz radi sprejeli, drugače pa so gledali nanj bolj postrani. — Bil jim je pač le priprost ključavničar.

Dva meseca samo je vztrajal Ribič v Gradcu, nato pa se je vrnil v Maribor, ne k Zorcu, temveč k drugemu ključavničarju v Magdalenskem predmestju.

Tista navdušenost, ki je gonila Ribiča prejšnje leto na »nemško podrobno delo,« se je nekoliko ohladila. S tovariši turnarji pa je rad občeval in se redno udeleževal vseh zabav in sestankov, na katerih se je zahtevala navzočnost turnarjev.

Dne 2. septembra so slavili v Mariboru Sedansko slavo, spominski dan velike bitke pri Sedanu, v kateri so premagali Prusi Francoze.

Med trumami gostov, ki so poslušali pri Gambriu protestantskega pastorja Mahnerta, slavečega v izbornem govoru nemške zmago, je sedel Ribič pri turnarskem omizju.

V verzih je slavil Mahnert veliki dan. Pobjal je blazne sanjače, ki hočejo na svetu braniti idejo miru, češ, da so le takrat velike dobe človeštva, kadar se krešejo meči, kadar krvavijo mišice, kadar se rešujejo narodi iz sužnosti. Germani so pobili Rimljane l. 9., premogli so Francoze l. 1809., premogli so jih zopet l. 1870. Kakor se je godilo pri Sedanu francoskim kirasirskim regimentom pod nemškimi puškami, se lahko godi še drugim. »Ein Volk, ein Gott, ein Reich!« (Eden narod, eden Bog, ena država!).

Mahnert je vzpodbujal ljudstvo, kakor nekdanj potovalni učitelj Grünberg poslušalce v staronemški pivnici, toda bolj ognjevito, bolj temperamentno.

»Kje so dandanes med Nemci možje, kakršni so bili veliki Viljem, železni nezlomni Bismark in

drugi? Kje je dandanes blagoslov sedanskega dne? Ali smo veliki rod? Mislím, da povešamo oči. Meglena žalostna doba je, v kateri živimo. Pa črne pesti grabijo hlastno po svobodi, tolčejo ob ljudske šole in ob visoke portale visokih šol. In kar se tiče našega mesta, rojaki, ali je Maribor še nemško mesto? Ali se ne dviga skoro tako visoko kakor je stolp naše cerkve slovenski dom trdoyratno in naduto nad rdeče nemške strehe. Ah, in rdeče srajce sem že videl nedavno, žarele so po ulicah in po kolodvorskem trgu, in na slovanskih čamarah sem videl zibajoča se peresa sokolska. Rojaki! Grozeč in svareč stopa Ljubljane usoda često pred mojo dušo — ali se naj tudi naše mariborsko mesto pogrezne v slovansko morje? Prijatelji, za domovino gre, za drago lepo vašo domovino, deset let že tudi moja domovino . . .«

Pastor Mahnert je vlil novega navdušenja v žile navzočih poslušalcev.

16. Septembrski dnevi 1908.

V nedeljo dne 13. septembra 1908. je bilo v Ptujú nenavadno živo. Po glavnih ulicah so zastajali vozovi, ki se niso mogli preriti skozi trume kričečega ljudstva. Proti kolodvoru so se valile množice, oborožene s palicami. »Heil dem deutschen Pettau! je zaorilo iz 400 grl pred županovo hišo.

»Odkod se je vzelo toliko golobrade nemške mladine in toliko starih postopačev? Kaj neki slavijo? Gotovo obhajajo kak naroden praznik!«

Tako je vpraševal kmetič železniškega čuvaja, opazujoč hrupno množico, ki se jo pomikala po cesti proti postaji.

»E ne! Slovenci se pripeljejo iz Ljubljane in vrag ve odkod in hočejo baje posloveniti nemški Ptuj. Vlaku bo kmalu tukaj.« Čuvaj se je zasmejal in začel spuščati rante.

Kmet je gledal in menda premišljal, kimal z glavo ter nazadnje rekel:

»Rad bi videl, kaj bo iz tega!«

Vlak je že dirjal. Peljal je res stotine slovenskih gostov, ki so se hoteli udeležiti zborovanja Ciril-Metodove družbe. To vseslovensko društvo, ki vzdržuje slovenske šole v obmejnih krajih, zboruje vsako leto v drugem kraju in si je izbralo letos Ptuj, da poda svojemu narodu račun o letnih dohodkih in izdatkih. To nedolžno zborovanje so proglasili naši — narodni nasprotniki za predrzen napad na nemško mesto Ptuj in so se jeli pripravljati, da posvetijo Slovincem tako krepko, »da jim preženejo za vselej skomine po Ptuj«. Kdo je dal denarja na razpolago, ni treba nikomur vedeti, resnica pa je, da so že sobotni večerni in nedeljski jutranji vlaki pripeljali v Ptuj raznovrstne plačane sodrge iz Celja, Maribora in okoliških nemškufarskih mestec in trgov, celo iz Celovca — samih »braniteljev ptujskega nemštva«. Kaj nameravajo, so pokazali pred »Narodnim domom«, kjer so žvenketale šipe, in sedaj na kolodvoru, kjer so sprejeli s huronskim rjoventjem in tulenjem, žvižganjem in piskanjem slovenski vlak. Policija ni storila nič v obrambo gostov, ki so se morali rivati sredi med razdivjano množico proti mestu. Palice so padale križema po glavah in hrbtih, nesramna sodrga je vlačila gospem klobuke z glav in pljuvala po njih. Grozen prizor je bil, ne navadna slika kulturnega življenja v 20. stoletju.

Kmet je stal ob plotu pri železnici in jeza ga je pograbila.

»Sakradiment! Kdo bi si mislil, da so Nemci tako bodikaj! Škoda! Naših poljanskih 30 dečkov bi moralo biti tukaj! Takoj bi pregnali kričačem nemško korajžo!«

Zvečer je pripovedoval doma v vaški krčmi, kaj je videl v Ptujju. Sicer pa so prinesli nekaj dni pozneje časopisi obširno poročilo o ptujskem zborovanju in o nemških sirovostih, ki so izzvale po vsem Slovenskem silovito ogorčenje.

Ves slovenski narod je bil tako razburjen, kakor še morebiti nikdar. Na protestnih shodih je ljudstvo grajalo oblasti, ki so zanemarile svojo dolžnost in niso skrbele za mir, vsled česar so bili izročeni slovenski zborovalci v Ptujju nemški krutosti.

Odgovor so čutili najbolj nemški trgovci, ki jih je slovensko ljudstvo jelo zapuščati. Najostrejši protestni shod se je vršil v petek 18. septembra v ljubljanskem Mestnem domu, ki se ga je udeležilo do 7 tisoč ljudi. Po shodu je vlil nekdo po zborovalcih črnilo, na kar je izbruhnila ljudska jeza. Tisto noč so mnogo trpele nemške hiše v Ljubljani in vsi nemški napisi so izginili. Vsled ptujskih dogodkov je torej dobila Ljubljana popolnoma slovenski značaj.

Kadar izbruhne ljudska strast, takrat je težko brzdati razburjene duhove. V soboto 19. septembra zvečer se je lotila v Mariboru tolpa 200 razgrajačev Narodnega doma, »da se maščuje za Ljubljano«. Črnilo je teklo po mogočnih zidovih, revolverске kroglice so prebijale okna v 1. in 2. nadstropju, doli pa je padalo debelo kamenje v sobe. Policije ni bilo nikjer,

dokler ni bilo dovršeno kulturno delo, ki je napravilo samo na šipah do 1800 K škode.

Vest o dogodkih pred Narodnim domom se je raznesla bliskoma po mestu. Zmerni nemški meščani so gotovo obsojali počenjanje nahujस्कane sodrge.

Pol ure pozneje je bil Narodni dom poln občinstva. Videl si ljudi, ki še morebili niso nikdar poprej prestopili praga te slovenske hiše in ki so vendar čutili potrebo, da izrazijo nocoj sočutje Slovencem. Celo socialisti so poslali močno deputacijo, ki je z glasno kritiko obsojala nečuven napad.

Topla jesenska sapa je prihajala skozi pobita okna. Glas govornika je donel na tiho ulico. krepek glas, ki je izražal vse one misli, kar jih je kipelo iz src stoterih navzočih. Prorokoval je Slovencem v Mariboru novo dobo, prorokoval je, da bo nasprotnikom silno žal ptujske in nocojšnje zmage nad šipami, ki jih bodo itak morali sami plačevati, in da tem tolпам gotovo ne bo prišlo nikdar več na um približati se s kamenjem slovenski hiši. Sicer pa naj razbijajo! Čim večkrat ponovijo svoj junaški čin, tem več se prebudi dremajočih slovenskih delavskih src in pride čas, ko pobijejo nasprotniki sami sebe in se pokopljejo v razvalinah mariborskega nemštva...

17. Vohun.

Ko je dokončal govornik, je vstal med splošnim ploskanjem ključavničarski pomočnik Marold izza sokolske mize. V kotu je zagledal namreč na svoje začudenje svojega nekdanjega tovariša v Zorčevi delavnici — Jurija Ribiča, sedečega in molčečega med stlačenimi gosti. Ribič, lani še najhujši German, kar jih je bilo pri Zorcu, ta odpadnik, s katerim ni bilo mogoče

nití / govoriti in ki je bil prizadel Maroldu nekđaj zaradi narodnosti toliko bridkosti, ta Ribič je v Narodnem domu ! Ali je spoznal svojo zмотo ?

»Na zdar, Ribič!«

Marold mu je smehljaje ponudil roko. Nagovorjenega gosta je spreletel mraz. Nič ni odgovoril in roka, ki jo je dajal Maroldu, ni bila mirna.

Marold je iskal prostora, da bi sedel zraven Ribiča. —

»Odkar si odšel v Gradec, se nisva več videla«, je del Marold. »Tudi nocoj bi bil prej pričakoval smrt ko tebe tukaj. — To je fakinaža, kaj ne?« je dodal, zroč na pobito okno pred seboj in radoveden kaj poreče Ribič.

Ribič je bil menda še bolj presenečen nego Marold. Oko mu je hitelo preko ljudi k oknu in zopet k ljudem mimo Marolda. Nazadnje je okorno spraval glas iz sebe:

»To ni lepo, kar so napravili nocoj!«

»Malo bom prisedel, da se pogovoriva kaj. Ribič, to me veseli, da te zopet vidim. Kje delaš, kako se imaš?«

Ribič mu je razodel, kdaj se je vrnil v Maribor. Slovenska beseda mu je tekla sila nerodno in vsak trenotek je preskakoval v nemški govor. Marold se je čudil temu, toda ni hotel o tem govoriti, da ga ne žali. Saj ga je poznal.

Marold je pripovedoval, da so dobili Sokoli nocoj med telovadbo poziv, naj prihite branit Narodni dom. »Seveda smo takoj končali in se oblekli ter hiteli sem. Škoda, prepozno je bilo! 40 fantov nas je bilo in bogme, radi bi se bili zagnali med razgrajalce, naj bi tekla makar tudi kri.«

Marold se je razvnel. Rad bi bil vprašal, kako sedaj misli Ribič o njem in o Slovencih, ki jih je prej sovražil, toda čut mu je branil. Upal je, da bo Ribič sam zinił kaj o tem. Ribič pa je izpraševal druge stvari, kdo je oni mož, ki je nagovoril poprej goste, kdo je ta in oni gospod. Prvič je nocoj v Narodnem domu... nikogar ne pozna...

»Vidiš, vidiš, kakšen Slovenec si!« ga je rahlo podražil Marold. »Tukaj si se izužil in tukaj delaš, pa še ne veš, kakšen je Narodni dom od znotraj!«

Ta opazka je bila Ribiču neprijetna. Marold je opazil njegov nemir ter je rajši govoril o drugih rečeh.

»Poslušaj, ali te je našel letoš spomladi oče?«

»Kdo? Moj oče?«

»Aprila ali takrat okoli velike noči te je prišel iskat k Zorcu. Seveda smo mu povedali, da si odšel v Gradec. Kako se je jezil starec! Še mojstru je očital, zakaj ni bolje pazil na Jurka, ki se je celo izgubil. »Nič se ne zmeni več za dom, mrcina!« Da, »mrcina«, tako je rekel. Mislil je seveda tebe!«

»O veliki noči praviš? — Kaj bom doma... s takimi siromaki!«

»No, karto bi bil vendar poslal! Za veliko noč ali novo leto bi takšen pomočnik, ki zasluži na teden po 25 kron, lahko poslal vsaj dve kroni domu, zlasti če so siromaki! Kaj ne?«

Ribič se je zamislil, Marold pa je čutil, da je zadel ob pravo struno in je nadaljeval:

»Dom je dom, naj je kakoršenkoli. Bogme, meni se je smilil oče, ko je začel nabirati brado, kakor če bi hotel potlačiti jok. Morebiti še ne veš, da te je prišel vabit na gostijo... Tvoja sestra — menda ji je Liza ime — se je možila po veliki noči, čakaj, s tistim

Brezom, ki je bil nekdam pri Pramerju. Brez je doslužil lani svoja 3 vojaška leta, prišel je baje do feldvebla, in je dobil službo pri železnici... Dosti nam je povedal stari Ribič o tem, a kdo bi si vse zapomnil...«

Marold je umolknil, kajti nekdo je pozvonil in jel govoriti. Ribič je gledal dolgo in nepremično v okno in morebiti ni niti poslušal, kako je slikal govornik kot očividec ptujske dogodke z dne 13. septembra. Misli so mu blodile bogvekod. Nekaj močnih klicev pa ga je zbudilo in nekoliko utrujeno se je obrnil proti govorniku ter ga poslušal.

»Kmetu so obrnili voz«, je baš pripovedoval govornik z živahnimi gestami, »ker pa se je hotel braniti, so mu vzeli bič, ga potegnili z voza in ga topli. Razdivjana množica se je krohotala k temu gnusnemu prizoru. Kmet se je pobral in šel najprej k splašenim kobilam. V tem je opazil, da mu manjka listnica z denarjem... »Kje je moj denar, vi razbojniki?« je zaklical prestrašeno. Mestnega stražnika ni bilo nobenega videti in vsled tega je lahko delala svojat s kmetom, kakor se ji je zljubilo. Ker se je branil in klical venomer po denarju, so mu porinili voz s kobilami preko železnice, sunili še njega za vozom ter se z glasnim smehom vrnili proti mestu.« Ko je slikal govornik ta dogodek, je oživela Ribičeva pozornost. Da, tako je bilo. Prikimal je, kakor če bi hotel potrditi, da govornik dobro govori.

»Grem!« je rekel polglasno Maroldu in se iztegnil za klobukom na klinu.

»Pridi še kaj med nas!« mu je rekel Marold v slovo ter istotako vstal, da se vrne k svojim Sokolom.

Ko je Ribič zaprl za seboj vrata, je mignil telovadec Majer Maroldu, češ, da mu ima povedati nekaj važnega.

»Kdo je ta človek, ki je odšel ravnokar?«

»Moj znanec, ključavničarski pomočnik.«

»Je Slovenec?«

»Ne vem, kaj bi rekel. Pred leti je bil hud nasprotnik. Danes je bil baje prvič v Narodnem domu.«

»Ves čas sem ga gledal, pa se nisem mogel spomniti, kje sem videl tega človeka. Zdaj, ko ga ni več, sem se spomnil. Dal bi glavo, da je bil v Ptuju med razgrajači. Ravno ta človek mi je hotel iztrgati sokolski znak pri kolodvoru, pa je slabo naletel.«

Marold je privzdignil desno ramo. »Morebiti je bil!«

»Če je nocoj prišel k nam, bi prisegel, da je vohun. Najbrž so ga poslali...«

»Vohun? ... Morebiti res?«

18. Izgubljeni sin se vrača.

Polnočna ura se je bližala, ko je postal Ribič zapustivši restavracijo na oglu pred Narodnim domom ter si ogledoval polite zidove in bleščeče kose stekla po tleh.

»Ne grem!«

Dve besedi sta zdrknili iz njegovih ust, nato se je obrnil in jel stopati proti mostu.

Veliko se je izpremenilo v njegovi duši zadnjo uro. Kot vohun je bil prišel poslušat iz nemške pivnice in bi se imel vrniti s poročilom v tabor razgrajačev, slavečih zmagoslavni nocojšnji večer. Poslali so ga bili v nadi, da je najzanesljivejši poslanec, ker bi ga gotovo nihče ne spoznal in ker je govoril slovenski. Vo-

hun si je ogledal, kaj se godi v slovenskem taboru, toda ni šel v pivnico poročat.

»Ne grem!«

Korakal je čez most na desni breg naravnost v svojo sobico. Njegov sostanovalec, pomočnik Mihelin, je bil še vedno v nemški pivnici in čakal tam menda nabj, kajti postelja doma je bila prazna.

V temi je legel Jurka, a spati mu ni dalo. Tesno mu je bilo, sram ga je bilo nocojšnjega vohunstva, še bolj pa udeležbe pri napadu na slovensko hišo. Ravno on je bil, ki je sprožil prvo krogeljo v veliko okno v prvem nadstopju in v isti družbi se je bil vozil v nedeljo v Ptuj. Nenadoma se mu je jela gabiti družba, ki ga je bila vzgojevala za »nemškega vojščaka in branitelja kuture.«

Kaj vse mu je bil razodel Marold! Težko breme so bile vse misli, roječe po vročih možganih. Samo nekaj minut mu je bil izpraševal Marold vest in že mu je bilo jasno, kam je zablodil, kako je grešil proti starišem, menda tudi proti drugim. »Dve kroni bi bil vsaj poslal in vse bi bilo dobro!« . .

Kakor skozi gosto mreno je gledal Jurka v svoje detinstvo. Na dnu srca so mu dremali spomini, ki so se jasnili, prihajali na površje. Hotel se je spomniti, kdaj je videl zadnjič domačine. Kaj bi rekla mati Ribičevka, če bi ga videla nocoj z revolverjem pred Narodnim domom, med zdivjanimi ljudmi? Ali vedo doma, kdo je Jurka, kje je, kakšen je? »Mrcina, pozabil je na nas, nič mu ni za dom« . . . Čemu je hotel zatajiti nasilno vse vezi, ki so ga spajale z ono viničarsko družino v Turskem vrhu, čemu je hotel izbrišati vse spomine na dom? Mislil je menda, da bo bolj zadovoljen na svetu brez njih, upal je, da mu zadošča

razposajena družba, v katero so ga bili slučajno pri-
tegnili ... pa saj ni nič mislil, nič upal, ničesar videl!
Slepiti je hotel sam sebe, toda zastonj! Kolikokrat se
je bil zalotil pri premišljevanju, ali je prav, kar počenja!

Bili so večeri, ko mu je splaval duh iz utruje-
nega telesa nekam proč iz mesta in ko se je moral
tresati tajinstvene rahle žalosti.

Nocój ga je premagal Marold s krutimi očitki.
Vrgel je vse njegove misli v oni vrh v Halozah, kate-
rega je bil nekdam kot pastir tako ljubil, v tiho kočo, v
pisano dobrovo.

Ob dveh ponoči je priropotal Mihelin, ki mu ni
dal miru, kajti hotel je vedeti, zakaj ga ni bilo v piv-
nico. Ribič se je prihulil in je spal rajši dalje — se-
veda le na videz.

In ko ga je premagal k jutru spanec, takrat ga je
prišel oče vabit na gostijo. Z materjo je hodil ob sa-
mostanskem zidu. Iskal je po žepih denar, da bi ji dal
dve kroni, toda nikjer ni bilo ničesar. »Seveda, ne
morem ji dati, v Ptujju sem zapravil vse v nemški
hiši ...« Tolažil jo je, da pride na gostijo prav si-
gurno. Kar je zagledal pred seboj onstran ceste ne-
varne ljudi, prežeče na kupu kamenja. Bili so njegovi
tovariši turnarji, ki so zagnali v tem hipu grozen krik.
Jurka je zgrabil mater za rokav in jo hotel rešiti,
kajti kamenje je padalo in se odbijalo od zida, a takoj
jo je izpustil in skušal uiti sam. Trudil se je na vso
moč, toda noge so mu utrnile in nikamor se ni mogel
umakniti. »Pustite me! Saj sem jaz, ali me ne poznate?
Ribič, vaš tovariš sem!« Obrnil se je in zagledal krva-
večo ženo ... »Mati!«

»No, no, jenjaj že!« Nekdo ga je sunil v ramo v
tem trenutku, ko je hotel priskočiti materi na pomoč.

Bil je Mihelin, ki ga je zbudil iz hudih sanj. Jurka se je prestrašil svojega nečloveškega glasu, zvenečega mu po ušesih. Debelo je pogledal, solnce je sijalo v sobo, kajti šlo je na deseto uro. Kako težka mu je bila glava!

Mihelin je hotel vedeti, kako je bilo sinoči, toda nič ni bilo dobiti iz Ribiča.

»Zdi se mi, da so te pretepli.«

Kaj se je bilo sinoči zgodilo? Narodni dom . . . Marold . . .

Čudno se je obnašal proti sostanovalcu. Oblekel se je in odšel sam. Prva pot ga je vodila na pošto. S trdno roko je izpolnil nakaznico in napisal ime viničarja Ribiča v Turskem vrhu. »Izgubljeni sin Juri« mu je poslal petnajst kron . . .

Marold ni mogel slutiti, kako je bil sinoči zasegel v njegovo vest.

Jurka se ni udeležil turnarskega popoldanskega izleta k Sv. Bolfenku na Pohorje. — Sam se je potikal po Vinarjih in Kamniški dolini. Ogletoval si je rumeneče listje in mislil o domačih slivah in jablanah. Duša mu je zakoprnela po tihem domu, katerega ga je spominjala jesenska pokrajina vedno silneje. Hvala Bogu, megla se je razkadila. Ljubil je še goreče to zapuščeno, teptano zemljo. Toda kako naj se približa materi in slovenskim rojakom? Kako naj se reši spon, s katerimi so ga tesno prikovali nekam, kamor bi se nikdar ne bil smel dati prikovati?

V neredu so se mu podili spomini na Zorčevo delavnico, na prve dneve v Mariboru, na vaje Marolda in Boučkov nastop v obrtni šoli, na mnoge zabavne večere v staronemški pivnici, na klub »Draulandler«. Čemu so potegnili tudi njega v to globoko

brezno? Sedaj je razumel govor potovalnega učitelja Grünberga, pastorja Mahnerta, razumel je, da so tudi na njem dovršili svoje delo in mu vzeli slovensko srce. In šele kruti dogodki zadnjih dni so mu morali odpreti oči? Ali ni mogoče, da bi se vrnil izgubljeni sin k novemu življenju?

Te misli so ga spremljale. V Kamnici ga je okreplila kupica vina. Sklenil je zapustiti drugič Maribor in in sicer za delj časa. Nekje v tujini bo najlaže prebolel sramoto, ki se ne da izprati kar za teden dni.

Drugo jutro je odpovedal mojstru. Pomočnike, ki so ga nadlegovali z neprijetnimi vprašanji, je odpravljajal s kratkimi odgovori.

Edino z Mihelinom se je spustil nekega večera v razgovor, iz katerega se je razvil oster prepir. Jurka je takrat prvič izjavil, da mu je žal, ker so ga zaslepili. Rojen Slovenec ne more biti nikdar pravi German, če se postavijo vsi Mahnerti na glave. Odslej bo odgovoren za svoje mišljenje in delo sam sebi, Mihelin pa naj stori, kar hoče. Turnvereinu lahko javi Ribičev odhod in izstop iz društva. Če komu ni kaj prav, naj poskusijo kaj proti njemu ukreniti. V slučaju, če bi mu kdo očital na kakoršenkoli način izpremembo njegovega mišljenja in ga nadlegoval, je pripravljen stopiti pred sodišče in javiti sebe in vse razgrajače, kar se jih je vozilo v Ptuj in kar jih je bilo v soboto pred Narodnim domom.

Izjava je bila dovolj jasna. Mihelin je bil strahopetec, ki je rajši molčal in pustil Ribiča pri miru, nego bi ga dražil ter bi morebiti moral vsled tega v zapor na šest tednov.

Prihodnjo nedeljo se je odpravil Ribič v Gradec.

19. Svidenje.

Ob kapeli nad Ribičevimi so pela in se smejala dekleta kakor vselej ob veliki noči. Kakor kuščarji na skali so čepele ženske pred kapelo in se solnčile, zraven njih in pred njimi pa je stalo nekaj mož. Tri pisane uniforme si videl med njimi, dva vojaka in nekega železničarja. Veselje vlada vselej po Turskem vrhu, kadar prihajajo vojaki na dopust. Otroci imajo gledanja dovolj, dekletom pa tudi ni vseeno, ali so njihovi fantje doli v Istri ali doma. Vrč vina je krožil med možmi in železničar — bil je Brezovkin Janez — ga je ravnokar nesel ženskam, da ga izroči svoji polgosposko oblečeni ženi. Stara Ribičevka je pestovala vnuka.

»Glejte! Glejte!« je opozorila Brezova Liza in pokazala v Dobravo, iz katere je prihajal nek gospod v svetli obleki.

Žene so obračale glave v dotično smer. Ribičevka je potisnila otroka Lizi v naročje in vstala. Neka slutnja jo je spreletela. Vsi so molčali, kar je ušlo Ribičevki iz ust:

»Ježušmarja, najbrže je naš Jurka!«

»Bogme, Jurka je!« je potrdil Janez postavivši vrč na tla.

»Jurka! Ribičev Jurka!« so ponavljale žene in glas je prišel do otrok. Jurkovi trije bratje so se spustili v tek nizdol, za njimi pa truma ostalih otrok. Ribičevka se ni mogla premagovati in mu je tudi hitela naproti.

Bil je Jurka. Ko je slišal, da kličejo otroci njegovo ime, je zavihtel klobuk.

Deca so bili takoj pri njem. Jurka je bil očitno pripravljen na otroški pozdrav, kajti za vsakega je imel pripravljene dar.

Najstarejši Jurkov brat je prižgal za kapelo svoj možnar. Pok se je razlegal po vrhovih baš v trenutku, ko je segel Jurka materi v roko. Zavoj ji je izročil in truma otrok se je zaletela pred njima nazaj proti kapeli.

To je bilo zopet nekaj novega.

Čeden gospodič je bil, ki je stopal navkreber. Klobuk in palico je nosil v roki, z drugo si je brisal čelo. Zlata iglica v zelenkasti svileni ovratnici se je zalesketala tupatam, izpod rokavov so se mu belile manšete. Nekaj pa je moralo biti na njem zelo smešnega, kajti ljudje ob kapeli so imeli dokaj povoda za glasne šale, ki jim je sledil vselej visoki dekliški smeh.

»Jurka ne zna več hoditi po vrheh,« je menila stara Brezovka, ko je bil Jurka celo blizu.

»Gospod Juri je vendar enkrat našel pot domov«, je pozdravila sestra Liza, ki ji je žarela vesela radovednost z lic. Toda ta »gospod Juri« je bil v zadregi. V prvem hipu ni imel odgovora na raznovrstne pozdrave. Ribičevka je v tem pripovedovala, da se ji je bilo sanjalo tri večere po vrsti o Jurku in da se ga je spominjala danes pri obedu, ko so bili vsi zbrani okoli mize razen Jurka. Zdaj pa je že tukaj . . . Njene oči so se pasle po energičnem, nekoliko bledem sinovem obrazu, občudovale njegova silna pleča in krepke roke. Kako je močan! Nikdar si ga ni bila predstavljala takšnega. Lice pa se mu ni skoro nič izpremenilo.

Jurka je čutil ob prvih besedah, da se je odtujil v govoru, ki ni imel prave haloške melodije, lepega hribovskega zategnjenega naglasa.

»Dobro sem vedel, da vas najdem vse skupaj tukaj pri kapeli. Stara navada je pač vedno ista. Jaz sem tudi nekaj rad streljal na veliko noč,« je dejal obrnivši se k največjemu bratu, ki je zopet tolkel papir in opeko v svoj možnar.

Izza Ribičevega hleva se je prikazal v tem stari Ribič. Otroci so bili skočili ponj in ga zbudili z veselo novico. Jurka mu je stopil malo naproti, za njim pa Ribičevka, ki je namignila Lizi in zetu, naj gresta v hišo.

»Jurka je imel veliko pot, gotovo je lačen.«

Jurkova sestra Mica je pokrila črvojedno mizo in takoj je bilo nekaj mesa na lesenem krožniku. Mati je postregla z juho, oče Ribič pa je šel pokimavaje z glavo v shrambo po steklenico svežega vina. V sobo se je narinilo deset domačih in tujih otrok, ki so zijaje gledali k mizi in čakali, kaj bo. Jurka je odložil klobuk in palico na posteljo in se oziral po zaduhli, z vejami okrašeni sobici, po starih znanih podobah sv. Jurija, sv. Florijana in drugih svetnikov nad nizkimi okni. Deci je razdelil še enkrat pisanke in sedel za mizo, ko ga je sestra že tretjič pozvala.

Obed mu je teknil. Takega mesa baje ni dobiti nikjer na svetu, kakor v domači hiši. Ribičevki je dobro dejala odkritosrčna pohvala.

Kar je pripovedoval Jurka o Gradcu in o sebi, je zanimalo vsakogar. Ribičevka bi bila lahko dobesedno ponovila vse, tako je poslušala in si pomnila. Bolj hvaležnih poslušalcev ni nikjer ko v haloških hribih. Tu sede ljudje vsake starosti in obeh spolov radi ure in ure in izprašujejo človeka, ki je kaj videl in izkusil po svetu, ter radi sledijo njegovim besedam. Zlasti

Jurkovo pripovedovanje jih je moralo zanimati, saj je hodil skoro šet let bogvekod.

Jurka je rad slišal, kako je razveselila domačine njegova pošiljatev iz Maribora. Spomnil se je hipoma septembrskih dogodkov in Marolda, ki ga je bil hote ali nehote opozoril na sinovske dolžnosti. — Od tiste dobe je prihajala vsak drugi mesec nakaznica k Ribičevim iz Gradca, zdaj s petimi, zdaj z desetimi kronami in vselej z lepim pozdravom. O božiču mu je bila pisala sestra Mica zahvalo in mu poročala, kako se jim godi doma, kako Lizi, živeči z možem v Mariboru; če more, naj jih obišče, kajti vsi bi ga že radi videli po dolgih petih letih.

In sedaj se je izpolnila želja.

Solnce se je nagibalo k vrhovom, ko je zapustil Jurka sobico. Topiči so pokali v Belskem vrhu, pri Sv. Janžu, na Zavrču in po sosednih hrvatskih gorica. Doli v Dobravi so zelenele vrbe ob potoku. V hlevu so mukale krave. Jurka se je razveselil spoznavši svojo gnjedo. »Starka gnjeda, ali me poznaš še kaj?« Gnjeda je iztegnila vrat in skušala doseči rokav pristopivšega gospoda. Z repom je mahnila na desno in levo in ga oplela okoli Jurkovih hlač, ko jo je gladil po hrbtu. »Morebiti me pozna!«

V mraku so sedeli pred hišico in se je čutil Jurka celo domačega. Prižgal si je portoriko, ponudil smodko tudi očetu, svaku Janezu in starejšemu bratu. Zdelo se mu je, da še ni pozahil domače govorce. Dihal je globoko rahlo pomladansko sapo in upiral oči v zeleneče drevje, v trate in gorice.

»Pravim vam, da ni nikjer tako lepo, kakor pri vas v Halozah.«

Domačini menda niso mogli razumeti njegovega občudovanja, zlasti mati Ribičevka ni videla v domači pokrajini tistih mariborskih in graških palač, v katere so spremljale njene misli sina. Po krilu si je skladala tri svilene robce — Jurkovo pisanko — katerih enega si zaveže jutri na glavo, ko pojde k rani maši.

20. Sklep.

V tujem mestu se Jurka ni mogel udomačiti. Gnalo ga je nazaj med rojake in koncem poletja se je preselil v Maribor, kjer je mojster Zorec prijazno sprejel njegovo ponudbo.

V Meljih stanuje sedaj pri svaku Brezu in sestri Lizi, odkoder ima Brez blizu v skladišče ob glavnem kolodvoru, on pa v delavnico.

Človek, ki bi stopil dandanes v Zorčevo delavnico, bi si morebiti mislil, da se tukaj v zadnjih šestih letih ni nič izpremenilo.

Vrtulje tulijo in ječijo kakor nekdanj, pile brusijo jokaje trdo železo, kladiva zvonijo, svedri se zajedajo škripaje v medene plošče, mehovi sikajo in rdeči žar obseva krepke črte na delavskih obrazih. Razen Ribiča in njegovega nekdanjega tovariša Marolda pa ni več v delavnici starih pomočnikov. Vsi so se poizgubili za delom po svetu in zamenjali so jih novi ljudje.

In kako lepo je v priprostem Ribičevem stanovanju! Po večerji najdeš srečno družinico v resnih razgovorih. Ribič prinaša iz ljudske knjižnice v Narodnem domu teden za tednom zabavne in poučne knjige zase, sestri Lizi in svaku. Gori nad mestom se vlačijo sicer dim nemških tvornic, v ličnih malih stanovanjih pa bijejo navdušena slovenska srca. Liza po-

sluša jako rada, kadar se razvnama Jurka pripovedujoč, kake krivice se godijo slovenskemu narodu in kako si moramo korak za korakom pridobivati z velikim trudom, kar nam po pravici gre. Vse nerazumljivo sovraštvo proti našemu narodu in vse preganjanje ne more več zadrževati slovenskega napredka v našem mestu.

»Janez, moje ime je lepo. Ribič sem in »ribič« še hočem postati, pravi ribič, ki lovi iz tuje mlake slovenske ribice, ki bi drugače poginile in se zadušile med močeradi. Tudi ti moraš biti takšen in vsak zaveden Slovenec v Mariboru mora biti ribič, naj je stanu kateregakoli. Prav je, da si snujete slovenski železničarji svojo lastno organizacijo. Za vami pridejo druge stroke na vrsto in vsi bomo na straži, da nam nasprotniki ne bodo več ugrabljali naših ljudi. S svojim delom sem zadovoljen: ko sem prišel v Maribor, so me z lahkoto ubili v nekoliko mesecih, kajti nihče me ni poučil, ne obranil. V vsej delavnici ni bilo slovenskega človeka, dandanes pa je vseh 8 učencev na moji strani in vsak bo Sokol, čim bo prost. Kar so drugi zagrešili na meni in kar sem zagrešil v svoji zaslepljenosti v onih črnih letih svojega rokovnjaštva, to hočem popraviti na sebi in na vseh, do kogar sega moja oblast! — To pravico imam, da zahtevam slovenske fante zopet nazaj našemu narodu in vsak narod ima pravico, da živi in se razvija po svoje. Gorje tistemu, ki nas hoče motiti! Sovražnik nam pomaga buditi dremajoča nezavedna srca. »Prišel bo čas, ko pobijejo nasprotniki sami sebe in se pokopljejo v razvalinah«, tako je dejal govornik v tisti nesrečni septembrski noči. In to ti pravim, Janez, če pojde naša stvar le še nekaj let tako svojo

pot, potem bova doživela, da bo Maribor drugačen nego je zdaj!»

Da se izpolni Jurkove proroške besede, v to pomozi Bog in delo slovensko!

D 3355

V zalogi ‚Mariborskega Sokola‘ se dobijo
naslednje knjige:

1. Pavel Poljanec: „Kratka zgodovina slovenskega naroda“, 1908, 16°, str. 126, cena 1 K. Prva izdaja je že pošla.
2. Janko Osojnik: „Šaljivec iz Podravja“, 1910, 8°, str. 80, cena 1 K.
3. Janko Osojnik: „Ribičev Jurka“, 1911, 8°, str. 88, cena 1 K. (Dar obrtniškememu naraščaju.)
4. Dr. Ljudevit Pivko: „Telovadne igre“ I. del, 1911, 8°, str. 54, cena 70 v.

